

IZVJEŠTAJ O NEGIRANJU GENOCIDA

2 0 2 5

MEMORIJALNI
CENTAR
SREBRENICA

30

IMPRESSUM STRANICA

Urednik: Edin Ikanović

Autori: Edin Ikanović, Dragan Bursać i Haris Imamović

Monitoring i obrada prikupljenih podataka:
Lamija Salihović, Ajla Avdić i Edin Ikanović

Saradnici na pripremi Izvještaja: Emir Suljagić i Imer Muhović

Prevodilac: Monica Hanson-Green

Lektura (bosanski jezik): Amina Duraković

Dizajn: Dino Hujić

Ovaj dokument je zvanični Izvještaj sastavljen za potrebe i u ime Memorijalnog centra Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine (u nastavku teksta: Memorijalni centar Srebrenica).

© 2025 - Memorijalni centar Srebrenica. Sva prava su zadržana.

Memorijalni centar Srebrenica-Potočari Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine

Potočari bb, 75430 Srebrenica, Bosna i Hercegovina

+387 56 991 940

www.srebrenicamemorial.org

SADRŽAJ

MEMORIJALNI CENTAR SREBRENICA	4
RIJEČ DIREKTORA MEMORIJALNOG CENTRA	6
ZAŠTO IZVJEŠTAJ O NEGIRANJU GENOCIDA?	7
KVANTITATIVNE ANALIZE NEGIRANJA GENOCIDA	8
NAČINI NEGIRANJA GENOCIDA	9
AKTERI NEGIRANJA GENOCIDA	10
MEDIJI KAO PLATFORME I NEGATORI	12
NEGIRANJE GENOCIDA 2021–2025.	14
VREMENSKI TRENDОВI	
I UTICAJI	16
MEDIJSKA ANALIZA -	
Platforme negiranja genocida i politička infrastruktura propagande	18
Uvod: Sistematsko poricanje istine	18
Empirijska osnova: Negatorski ekosistem i vlasnička struktura (uopšteno)	18
Crna Gora: Regionalni epicentar relativizacije od 2020. godine	19
Srbija: Od Informera za široke mase do kvazielitističke Politike	21
Tipologija poricanja: Pet oblika manipulacije	21
Strategija borbe protiv negiranja genocida	21
Zaključak: Kada država šuti, negatori pišu historiju	22
NEGIRANJE GENOCIDA U SREBRENICI	
KAO SREDSTVO ZA SUZBIJANJE STUDENTSKIH PROTESTA U SRBIJI	23
Izjave najviših zvaničnika vlasti	23
Mediji kao medius terminus	26
Zaključak: Priznanje genocida kao paradigma manjinskog diskursa	27
STUDIJE SLUČAJA	29
Studija slučaja:	
Prvostepena presuda Vojinu Pavloviću	
za veličanje Ratka Mladića i odobravanje genocida u Srebrenici	29
Transparent u čast nalogodavca: izazivanje straha, mržnje i razdora	29
Skup i plakati: negiranje genocida i poticanje na nasilje	29
Širenje mržnje nije sloboda govora	29
Pravni proces, politička odbrana	31
Zaključak: zaštita žrtava, socijalna izolacija negatora i jačanje mira	32
STUDIJA SLUČAJA:	
Oblici akademskog negiranja genocida u Srbiji	34
Zloupotreba pojma genocida u univerzitetskom diskursu	34
Relativizacija i manipulacija u tekstu Veronike Vasilčić	34
Institucionalna platforma za akademski revizionizam	34
Posljedice i odgovornost	34
Umjesto zaključka:	34
STUDIJA SLUČAJA:	
Branimir Kojić – institucionalno lice negiranja genocida u Srebrenici	36
Negiranje same činjenice genocida	36
Diskreditacija žrtava i Memorijalnog centra	36
Ponavljanje narativa o „zaboravljenim srpskim žrtvama“	36
Zaključak	37
IZAZOVI I PERSPEKTIVE – ZAKLJUČAK	38
AUTORI I SARADNICI	39
KORIŠTENI IZVORI I ŠIRA LITERATURA	41

MEMORIJALNI CENTAR SREBRENICA

Nakon genocida počinjenog u Srebrenici u julu 1995. godine, porodice žrtava, a posebno majke Srebrenice, povele su neumornu borbu za očuvanje istine i trajno obilježavanje mjesta najvećeg zločina počinjenog u Evropi nakon Drugog svjetskog rata. Suočene s institucionalnim otporom, negiranjem i pokušajima minimiziranja zločina, majke su, kroz svoje organizacije i javne nastupe uporno zahtijevale osnivanje memorijalnog kompleksa koji bi dostojanstveno čuvao uspomenu na njihove sinove, muževe i očeve. Njihov trud je urodio plodom kada je visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu, Wolfgang Petritsch, 2000. godine donio odluku o određivanju lokacije budućeg mezarja Memorijalnog centra u Potočarima. Tri godine kasnije, visoki predstavnik Paddy Ashdown donio je odluku kojom se bivša fabrika akumulatora stavlja u funkciju i pravni okvir Memorijalnog centra, čime ovaj prostor postaje cjelovito mjesto sjećanja, učenja i komemoracije.

Simboličan i historijski trenutak zbilo se 20. septembra 2003. godine, kada je, u prisustvu bivšeg predsjednika Sjedinjenih Američkih Država Billa Clintona, položen kamen-temeljac Memorijalnog centra. Clinton je tom prilikom istaknuo važnost sjećanja na genocid u Srebrenici kao univerzalne moralne lekcije za cijeli svijet. Već ranije, u martu i julu iste godine, obavljena su prva dva ukopa identificiranih žrtava, čime je mezarje u Potočarima već tada postalo mjestom kolektivnog sjećanja i počinka.

Tog dana svečano je otvoreno i Spomen-obilježje i mezarje, koje će, u godinama koje slijede, postati središnje mjesto komemoracije i prenošenja historijske istine.

Iduće godine, visoki predstavnik Christian Schwarz-Schilling donio je Zakon o Memorijalnom centru Srebrenica-Potočari, čime je ova institucija i formalno dobila svoj puni naziv: Memorijalni centar Srebrenica-Potočari – Spomen-obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine.

Time je Centar postao javna ustanova od posebnog društvenog značaja, utemeljena na misiji čuvanja istine, sjećanja i dostojanstva žrtava. Tokom posljednjih pet godina, Memorijalni centar Srebrenica ostvario je značajne iskorake u svom razvoju i misiji očuvanja istine.

Uspostavljen je i razvijen robustan arhivski fond kroz sistematsko prikupljanje i digitalizaciju dokumentacije, fotografija, sudskih materijala i ličnih svjedočanstava, čime je stvorena jedna od najznačajnijih baza podataka o genocidu u Srebrenici. Paralelno s tim, postavljeni su temelji usmene historije – prikupljene su stotine audio-vizuelnih svjedočanstava preživjelih i članova porodica žrtava koja su strukturirana i učinjena dostupnim putem digitalnih platformi. Ovaj rad omogućava trajno čuvanje sjećanja na lična iskustva, emocije i tragedije koje su obilježile historiju Srebrenice. Na infrastrukturnom planu, Memorijalni centar Srebrenica proveo je gotovo potpunu rekonstrukciju objekata bivše baze UNPROFOR-a, prilagođavajući prostore savremenim standardima memorijalne, muzejske i edukativne djelatnosti. Pored toga, Memorijalni centar Srebrenica učvrstio je svoju poziciju u međunarodnoj zajednici ostvarivši saradnju s više od 50 međunarodnih partnerskih organizacija, uključujući memorijalne institucije, akademske centre i organizacije za ljudska prava.

Ova široka mreža podrške omogućila je veću globalnu vidljivost borbe za istinu o genocidu i dodatno ojačala kapacitete Memorijalnog centra za buduće generacije.

Kada je Memorijalni centar Srebrenica-Potočari preuzeo upravljanje objektima bivše baze UNPROFOR-a, zatečeno stanje bilo je izuzetno loše i zabrinjavajuće.

Usljed višegodišnjeg neodržavanja i izloženosti vremenskim uslovima, došlo je do znatnog propadanja glavne hale, administrativnih objekata i pratećih prostorija. Krovovi su prokišnjavali, vlaga je uništavala unutrašnje zidove, a instalacije su bile zastarjele i nesigurne. Ovakvi uslovi nisu omogućavali ni osnovne administrativne

aktivnosti, a kamoli realizaciju muzejske, edukativne i memorijalne funkcije zbog koje je Centar i osnovan.

Potreba za hitnom i sveobuhvatnom rekonstrukcijom bila je očigledna i nužna kako bi Memorijalni centar mogao ispuniti svoju misiju dostojnog očuvanja sjećanja na žrtve genocida. Očuvanje autentičnih prostora, kao svjedočanstava historije, zahtijevalo je pažljivo planiranje, a sanacija infrastrukture bila je preduslov za otvaranje novih edukativnih i izložbenih sadržaja. Bez hitne intervencije postojala je realna opasnost da objekti postanu trajno neupotrebljivi, što bi ozbiljno ugrozilo rad Centra i narušilo dostojanstvo mjesta sjećanja.

U proteklih pet godina izvršena je sveobuhvatna rekonstrukcija glavne hale, upravne zgrade i pratećih prostora. Krovovi su potpuno obnovljeni i zaštićeni od daljnjeg propadanja, instalacije su zamijenjene savremenim sistemima, a unutrašnji prostori prilagođeni su novim sadržajima.

Posebna pažnja posvećena je uređenju prostora namijenjenih za stalne i povremene izložbe, edukativne radionice te multimedijalne prezentacije. Uspostavljena je i nova struktura unutar glavne hale, koja omogućava fleksibilnu upotrebu prostora za različite memorijalne, edukativne i kulturne programe.

Ovaj opsežni proces obnove bio je moguć zahvaljujući partnerstvu s institucijama Bosne i Hercegovine, kao i uz podršku međunarodnih organizacija i donatora. Saradnja s međunarodnim partnerima omogućila je osiguranje potrebnih sredstava, ali i prenos stručnog znanja iz oblasti očuvanja memorijalnih prostora, arhitekture i muzeologije. Rad je vođen principima očuvanja autentičnosti mjesta stradanja, uz poštovanje najviših tehničkih i etičkih standarda u oblasti memorijalizacije.

Rezultat ove obnove danas se ogleda u funkcionalnom, sigurnom i dostojanstveno uređenom Memorijalnom centru,

koji može odgovorno čuvati sjećanje na genocid, educirati buduće generacije i biti globalna tačka okupljanja u borbi protiv negiranja i historijskog revizionizma.

Rekonstruisani prostori omogućavaju svakodnevni rad na edukaciji, istraživanju i komemoraciji, stvarajući uslove za daljnji razvoj Centra u pravcu moderne, otvorene i međunarodno priznate institucije sjećanja.

RIJEČ DIREKTORA MEMORIJALNOG CENTRA

Kad smo 2020. godine prvi put počeli sastavljati Izvještaj o negiranju genocida, bilo nas je svega nekoliko. Radili smo s ograničenim sredstvima i resursima, ali s osjećajem hitnosti koji nas je vodio. Istraživali smo, pratili medije, bilježili izjave – često ručno, često sami. Nismo znali koliko će to daleko ići, ali smo znali da to moramo raditi. Nismo mogli šutjeti dok se istina o genocidu u Srebrenici svakodnevno dovodila u pitanje.

Danas, nekoliko godina kasnije, ovaj izvještaj predstavlja sistemsko i obimno istraživanje. U njegovoj izradi učestvuje cijeli tim Memorijalnog centra, zajedno s brojnim vanjskim saradnicima: istraživačima, novinarima, pravnicima, dizajnerima, lektorima i prevodiocima. Oni su svojim radom učinili da ovaj dokument postane ono što jeste danas: relevantan i pouzdan alat u borbi protiv negiranja genocida, koji se koristi u javnosti, obrazovanju i međunarodnim institucijama.

Više ne govorimo o stotinama pojedinačnih slučajeva, već o jasno prepoznatljivim obrascima. U periodu od 2021. do 2025. godine dokumentovali smo kontinuirano prisustvo negiranja u gotovo svakom prostoru gdje se spominje Srebrenica – u medijima, politici, obrazovnim sadržajima, pa čak i sportskim događajima. Ove pojave nisu incidentne niti slučajne. U izvještaju jasno prikazujemo tipologije poricanja – od otvorenog negiranja, preko umanjivanja i relativizacije zločina, do sofisticiranih pokušaja da se odgovornost prebaci na žrtve. Mapiramo medijske i političke aktere koji taj narativ oblikuju i šire. Pratimo kako negiranje evoluiralo, kako prelazi iz marginalnih glasova u mainstream diskurs.

U pozadini ovog rada stoji Memorijalni centar Srebrenica – institucija osnovana s jasnim mandatom: da čuva sjećanje, ali i da se bori protiv zaborava i laži. Sve ono što radimo – od prikupljanja ličnih predmeta žrtava, vođenja arhiva, digitalizacije dokaza, do izložbi i međunarodnih izdanja – ima isti cilj: osigurati da istina ne bude potisnuta. Izvještaj koji držite u rukama (ili

čitajte online) nije samo rezultat jednogodišnjeg rada – on je rezultat višegodišnjeg procesa građenja infrastrukture istine. Dio je šireg napora da negiranje genocida uđe u pravne, političke i obrazovne okvire – tamo gdje pripada kao neprihvatljivo, a ne kao “druga strana priče”.

Zahvaljujući ovom radu, danas možemo govoriti jezikom podataka, primjera, izvora i činjenica. Nema više prostora za ravnodušnost. Ako neko negira genocid, sada imamo jasan način da to dokažemo, prikažemo i dokumentujemo – ne samo zbog društvenog pritiska, nego i zbog historijskog pamćenja. U tom smislu, ovaj izvještaj ima i funkciju arhiva. On čuva ono što drugi pokušavaju izbrisati.

Na kraju, ovaj izvještaj nije napisan zbog prošlosti – on je tu zbog budućnosti. Ako dozvolimo da negatori pišu historiju, onda zaborav postaje pravilo. Onda će generacije koje dolaze učiti neistine. Onda žrtve ostaju bez dostojanstva. Ovo je naš način da to spriječimo. Da ostavimo trag. Da pokažemo da istina nije prepuštena sama sebi – da postoje ljudi, institucije i zajednice koje je brane.

Neka ovaj dokument bude podsjetnik da borba za istinu nije završena. I da istina, koliko god puta bila napadnuta, još uvijek stoji. U tekstu. U dokazima. U imenima. I u ovoj publikaciji.

Dr. Emir Suljagić

Direktor Memorijalnog centra Srebrenica

ZAŠTO IZVJEŠTAJ O NEGIRANJU GENOCIDA?

Negiranje genocida u Srebrenici nije samo uvreda za žrtve i preživjele, već predstavlja sistemsku prijetnju istini, pravdi i miru u Bosni i Hercegovini. Ovaj izvještaj nastaje iz potrebe da se dokumentuje, analizira i javnosti predstavi kontinuirano i organizovano poricanje zločina koji je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY) i Međunarodni sud pravde (ICJ) pravosnažno okarakterisao kao genocid.

U godinama nakon presuda, očekivali smo da će se društvo kretati ka prihvatanju istine, suosjećanju i pomirenju. Umjesto toga, svjedočimo porastu negiranja, relativizacije i glorifikacije zločina, što se sve češće čini javno, bez posljedica. Ove pojave su posebno prisutne među javnim i političkim akterima, kroz medije, društvene mreže, pa čak i u sportskim arenama.

Cilj ovog izvještaja je trostruk:

1. **Dokumentovati i arhivirati** svaki slučaj negiranja genocida u obliku javnih i historijskih zapisa.
2. **Ukazati na aktere i obrasce** kako bi se pokazalo da negiranje nije izolovana pojava, već dio šireg ideološkog projekta koji uključuje institucije, medije i uticajne pojedince.
3. **Pozvati na odgovornost** kako domaće tako i međunarodne institucije da primijene zakon, zaštite istinu i prekinu normalizaciju negacionizma.

Ovaj izvještaj ne pišemo samo zbog prošlosti, već zbog budućnosti – da spriječimo da se šutnja i laži ukorijene dublje od istine. Da poruka žrtvama bude jasna: istina nije napuštena.

U ime Memorijalnog centra Srebrenica, zahvaljujemo svim partnerima, istraživačima, novinarima i organizacijama koje doprinose borbi za kulturu sjećanja. Naš zadatak ostaje jasan – čuvati istinu da bismo čuvali mir.

Edin Ikanović

KVANTITATIVNE ANALIZE
NEGIRANJA GENOCIDA

Memorijalni centar posljednjih šest godina kontinuirano prati i objavljuje Izvještaj o negiranju genocida u Srebrenici. Šesto izdanje ovog izvještaja objavljuje se povodom 30. godišnjice genocida, s ciljem pružanja sveobuhvatnog uvida u aktuelne trendove i obrasce negiranja genocida u javnom prostoru Bosne i Hercegovine i regiona. Metodologija koja se koristi ostaje dosljedna prethodnim izdanjima, s posebnim naglaskom na detaljnu analizu svih oblika i činova negiranja genocida, što doprinosi vjerodostojnosti i preciznosti podataka.

Proces monitoringa obuhvata kategorizaciju svih zabilježenih slučajeva negiranja prema nekoliko ključnih parametara: vrsta i način negiranja genocida, medijski kanali i platforme na kojima se negiranje manifestuje, identitet i uloga aktera ili lica koja negiraju genocid te zemalja iz koje negiranje dolazi. Ova kategorizacija omogućava sistematičnu analizu i bolju razumljivost fenomena negiranja, kao i identifikaciju dominantnih izvora i motiva negacije.

Tokom izvještajnog perioda od 1. juna 2024. do 30. maja 2025. godine, zabilježeno je ukupno 99 slučajeva negiranja genocida u javnom medijskom prostoru Bosne i Hercegovine i šire regije. U poređenju s prethodnim Izvještajem za 2024. godinu, kada je zabilježeno čak 305 slučajeva, primjetno je značajno smanjenje slučajeva negiranja. Ovo može ukazivati na efekte pravnih i društvenih pritisaka usmjerenih ka suzbijanju negiranja genocida.

Ipak, kao i u ranijim periodima, najveći broj slučajeva negiranja i dalje dolazi iz Srbije, što ukazuje na dugotrajnu tendenciju institucionalnog i društvenog negiranja genocida u toj zemlji. Slijedi Bosna i Hercegovina, odnosno entitet Republika Srpska, gdje se kroz političke i medijske kanale također sistematski negira ili umanjuje značaj genocida. Na trećem mjestu po učestalosti ovih pojava nalazi se Crna Gora, gdje se također bilježe pojedinačni slučajevi javnog negiranja genocida.

Ova analiza jasno pokazuje da je negiranje genocida i dalje prisutno kao značajan društveni i politički problem u regionu, s duboko ukorijenjenim institucionalnim i ideološkim uzrocima. Izvještaj stoga služi kao važan alat za praćenje ovih pojava, ali i kao podsjetnik na potrebu kontinuirane borbe za očuvanje istine, pravde i sjećanja na žrtve genocida.

NAČINI NEGIRANJA
GENOCIDA

U okviru ovogodišnjeg monitoringa, najčešći oblici negiranja genocida zabilježeni su kroz aktivno poricanje (76 slučajeva) i relativizaciju zločina (21 slučaj). Uz to, zabilježen je po jedan slučaj podrške počiniteljima, priznavanja zločina, ali ne i genocida te trijumfalističkog diskursa. Ovi obrasci ukazuju na širok spektar strategija kojima se pokušava umanjiti, osporiti ili opravdati genocid počinjen u Srebrenici.

NAČIN NEGIRANJA GENOCIDA 2025	
NAČIN NEGIRANJA	POJAVA
Aktivno poricanje / negiranje	76
Podrška počiniteljima (ne mora se eksplicitno spominjati genocid)	1
Priznavanje zločina ali ne i genocida	1
Relativizacija (opravdavanje i/ili poređenje sa drugim ratnim zločinima)	21
Trijumfalizam - slavljenje genocida koji se desio	1

AKTERI NEGIRANJA GENOCIDA

U izvještajnom periodu za 2025. godinu zabilježeno je ukupno 25 individualnih aktera (lica) koji su u javnom medijskom prostoru negirali genocid, kao i 9 medijskih platformi koje su u svojim objavama negirale genocid. Najveći broj negatorskih istupa dolazi iz Srbije, a zatim iz Bosne i Hercegovine, tačnije iz entiteta Republika Srpska.

Među pojedincima koji su se najčešće pojavljivali kao negatori, ističu se:

- Branimir Kojić, predsjednik Opštinske organizacije porodica zarobljenih i poginulih boraca i nestalih civila iz Srebrenice – 8 puta
- Milorad Dodik, predsjednik entiteta Republika Srpska – 7 puta
- Aleksandar Vučić, predsjednik Republike Srbije – 5 puta.

Pored njih, među zabilježenim akterima nalaze se i:

- Radovan Višković, predsjednik Vlade Republike Srpske
- Nenad Stevandić, predsjednik Narodne skupštine Republike Srpske
- Draško Stanivuković, gradonačelnik Banje Luke i predsjednik PDP-a
- Ana Brnabić, predsjednica Narodne skupštine Srbije
- Miloš Vučević, bivši premijer Republike Srbije
- Vojislav Šešelj, predsjednik Srpske radikalne stranke i bivši haški osuđenik.

Ova lista potvrđuje da negiranje genocida nije ograničeno na marginalne glasove, već dolazi i iz samog vrha političkih, institucionalnih i medijskih struktura u regionu.

TOP 10 NEGATORA GENOCIDA 2025

Alo!
Zabilježenih negiranja

Alo! je dnevni list i tabloid koji se objavljuje u Beogradu, u Srbiji.

Informer
Zabilježenih negiranja

Nezavisne dnevne novine Informer su provladine tabloidne dnevne novine koje izlaze u Srbiji od 2012. godine.

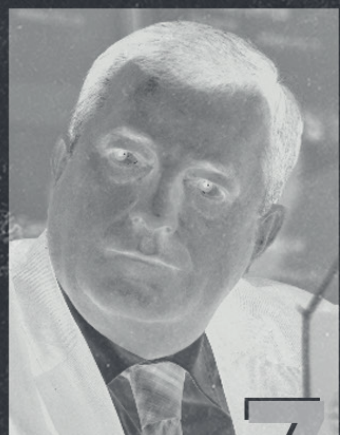
Politika
Zabilježenih negiranja

Politika je srpski dnevni list koji se izdaje u Beogradu

Branimir Kojić
Zabilježenih negiranja

Predsjednik Organizacije porodica zarobljenih i poginulih boraca i nestalih civila Srebrenice i uposlenik općine Srebrenica

Milorad Dodik
Zabilježenih negiranja

Predsjednik entiteta Republika Srpska

Aleksandar Vučić
Zabilježenih negiranja

Aleksandar Vučić (Beograd, 5. ožujka 1970.) je srbijanski pravnik i političar, 7. predsjednik Republike Srbije

Dušan Marić
Zabilježenih negiranja

Novinar, bivši poslanik u Skupštini Srbije.

Srbija Danas
Zabilježenih negiranja

Web stranica, izrazito desničarska, nije anonimna, često objavljuje dezinformacije
<https://www.srbijadanas.com/impresur>

b92
Zabilježenih negiranja

Komercijalni medijski portal.

Borba.me
Zabilježenih negiranja

Crnogorski medijski portal, glavni i odgovorni urednik Luka Tapušević

MEMORIJALNI
CENTAR
SREBRENICA

30

MEDIJI KAO PLATFORME I NEGATORI

Mediji, pored toga što često služe kao platforma za prenošenje izjava aktera koji negiraju genocid, u mnogim slučajevima i sami direktno učestvuju u negiranju. Tokom izvještajnog perioda zabilježeno je više primjera u kojima su mediji aktivno relativizirali, poricali ili podržavali revizionističke narative o genocidu u Srebrenici.

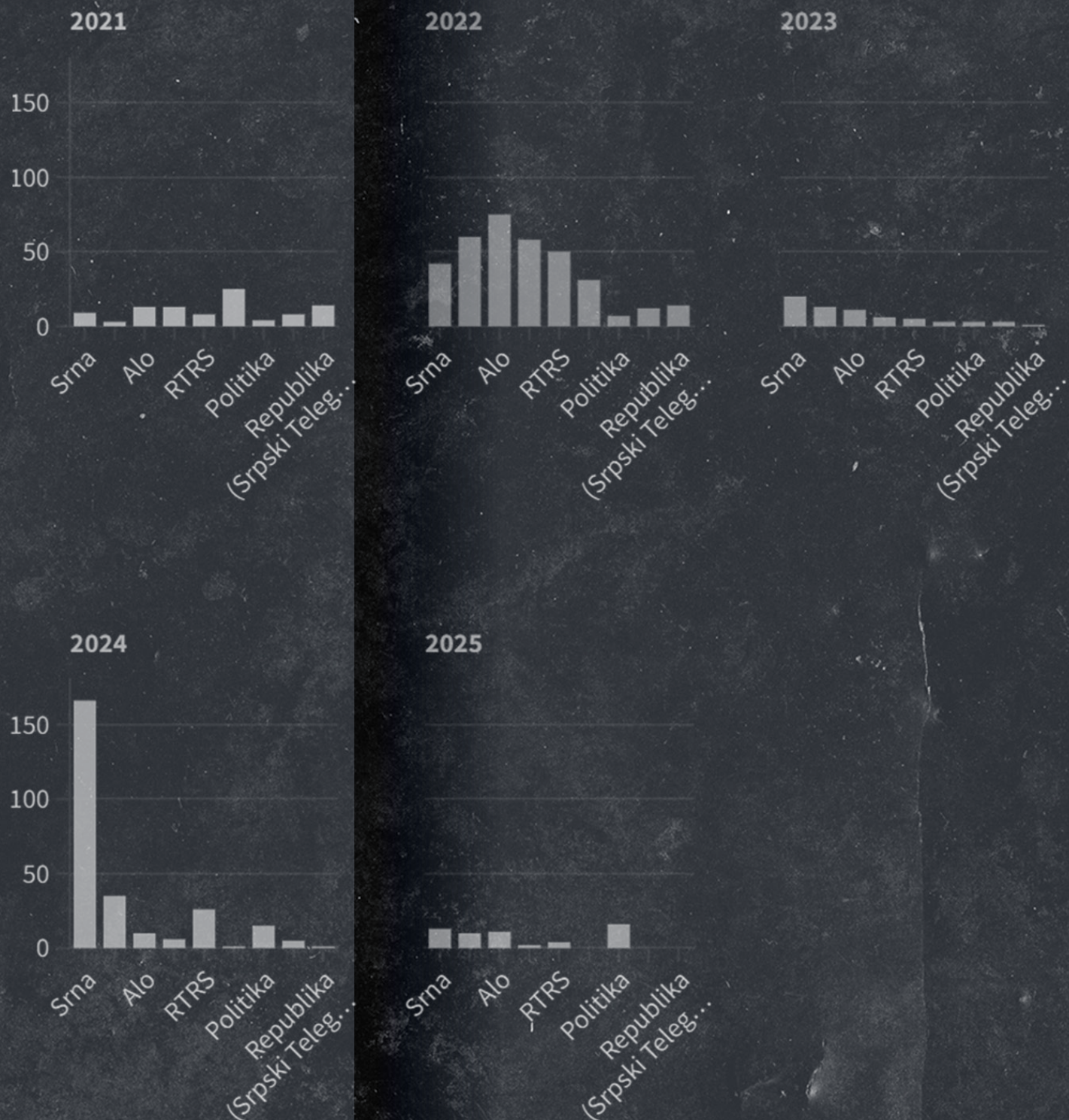
Među srbijanskim medijima koji su se istakli u ovom pogledu su: *Alo*, *Informer*, *Politika*, *Srbija Danas*, *Kurir* i *B92*.

U Bosni i Hercegovini, konkretno u entitetu Republika Srpska, negiranje je dolazilo putem *Novinske agencije SRNA*, javnog servisa *RTRS*-a i televizije *ATV Banja Luka*.

U Crnoj Gori negatorski narativi su zabilježeni na portalu *Borba.me*.

Ovi primjeri ukazuju na to da mediji nisu pasivni posmatrači, već često akteri koji aktivno oblikuju i šire diskurse negiranja genocida, čime direktno doprinose atmosferi revizionizma i nekažnjivosti.

MEDIJI KAO PLATFORME I NEGATORI

MEMORIJALNI
CENTAR
SREBRENICA

30

NEGIRANJE GENOCIDA 2021–2025.

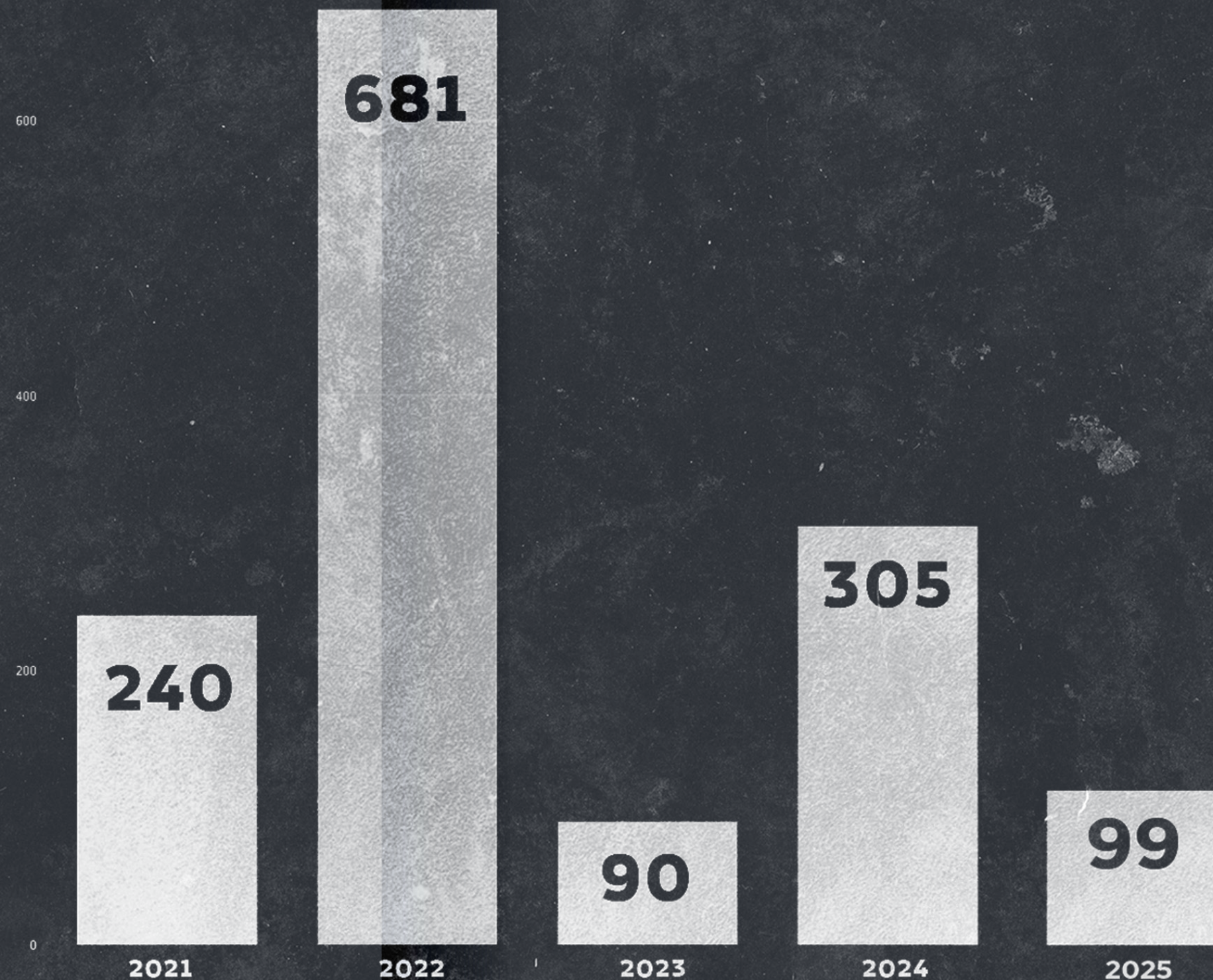
Negiranje genocida u Srebrenici prisutno je u javnom prostoru dugi niz godina i odvija se kontinuirano. Broj zabilježenih slučajeva varira iz godine u godinu, a često je uslovljen značajnim društveno-političkim događajima, kao što su: usvajanje rezolucija, izborni ciklusi, donošenje zakona o zabrani negiranja genocida te izricanje presuda pred međunarodnim sudovima.

Prema podacima iz godišnjih izvještaja Memorijalnog centra Srebrenica, broj zabilježenih slučajeva negiranja genocida bio je sljedeći:

- 2021. godina – 240 slučajeva
- 2022. godina – 681 slučaj
- 2023. godina – 90 slučajeva
- 2024. godina – 305 slučajeva
- 2025. godina – 99 slučajeva

Ovi podaci jasno ukazuju da, iako broj varira, negiranje genocida nažalost ostaje stalno prisutna pojava u javnom diskursu, posebno u periodima intenzivne političke polarizacije i medijske manipulacije.

NEGIRANJE GENOCIDA 2021-2025.

MEMORIJALNI
CENTAR
SREBRENICA

30

VREMENSKI TRENDovi
I UTICAJI

Grafikon ispod jasno pokazuje da se negiranje genocida u Srebrenici odvija kontinuirano tokom cijele godine, bez prekida, što potvrđuje da ono nije spontana niti izolovana pojava, već dio sistematskog i organizovanog pristupa unutar javnog prostora. Ipak, posebno visok intenzitet zabilježen je u mjesecu julu, uoči i nakon 11. jula, kada se obilježava godišnjica genocida i održava komemoracija u Potočarima. U tim periodima, negiranje se pojačava kroz političke izjave, medijske manipulacije i javne nastupe, koji za cilj imaju samo jedno –negiranje i relativizacija genocida u Srebrenici.

MEDIJSKA ANALIZA - Platforme negiranja geno- cida i politička infrastruk- tura propagande

Autor: Dragan Bursać

Uvod: Sistematsko poricanje istine

Negiranje genocida u Srebrenici nije samo sramna retorička strategija – ono je danas sofisticirani oblik institucionalne propagande, raspoređeno kroz niz medija koji, umjesto da informišu, učestvuju u aktivnom reprogramiranju kolektivnog pamćenja. U vremenu kada Ujedinjene nacije donose Rezoluciju o 11. julu, razrađeni medijski aparati iz bh. entiteta Republika Srpska, Srbije i, u posljednje vrijeme, Crne Gore, ulažu napore da zločin iz 1995. godine pretvore u politički narativ o “srpskom stradanju”.

Ova analiza, zasnovana na više od stotinu dokumentovanih primjera iz 2024. i 2025. godine, ima za cilj mapirati ključne medije koji negiraju genocid ili služe kao platforma njegovim negatorima; prikazati njihove vlasničke i političke veze te analizirati njihov sadržaj korištenjem kvantitativnih i kvalitativnih metoda. U ovoj analizi, fokus je posebno stavljen na regionalnu podjelu (iako ona nije nužna), jer je institucionalno negiranje genocida u mnogim sredinama ušlo u fazu političke normalizacije.

Analiza također pokazuje i djelomičnu realizaciju odluka zajedničkog zasjedanja vlasti Srbije i bh. entiteta Republika Srpska – tzv. Svesrpskog sabora od prošle godine, ali još više ukazuje na sinhronizovano djelovanje pojedinih medija iz Srbije i entiteta Republika Srpska koje traje više od tri decenije.

Novina u ovom polju širenja lažnih vijesti, negiranja genocida i ratnohuškačke propagande jesu mediji iz Crne Gore.

Empirijska osnova: Negatorski ekosistem i vlasnička struktura (uopšteno)

Na osnovu prikupljenih podataka monitoringa, koji obuvataju više od 680 unosa za 2022. godinu i preko 300 za 2024. godinu, vidljivo je da platforme poput *Borba.me*, *Informer*, *Politika* i *RTRS* dominiraju u distribuciji sadržaja koji otvoreno negira presude međunarodnih sudova ili relativizira genocid u Srebrenici.

Više od 70% sadržaja klasifikovano je kao “aktivno poricanje”, a dodatnih 20% kao “relativizacija”. Najveći broj negatorskih sadržaja vremenski se podudara s godišnjicama genocida (juli) te s usvajanjem Rezolucije UN-a o genocidu (maj 2024. godine).

Prije nego što pristupimo regionalnoj podjeli djelovanja ovih medija, važno je reći nekoliko riječi o njihovoj vlasničkoj strukturi, načinu finansiranja i operativnom djelovanju.

Svi pomenuti mediji, osim *RTRS-a*, *RTS-a* i Novinske agencije *SRNA* su komercijalni, dakle formalno posluju na tržištu i zavise od oglašivača i prodaje. Njihovo djelovanje je pretežno usmjereno na teritorije Srbije i Crne Gore, što znači da je s jedne strane ovakvim medijima **dozvoljeno** da, djelujući po tržišnim principima, negiraju genocid i afirmišu ratne zločince, dok s druge strane to ukazuje i na zabrinjavajuću činjenicu da publika, nažalost, pokazuje interesovanje za ovakve i slične sadržaje.

Dubljom analizom zaključujemo da je gotovo većina tih medija bliska vlastima u Beogradu i Banjoj Luci. Stoga i zvanična tumačenja da se radi o “medijima na tržištu” treba uzeti s rezervom – jer, iako su formalno-pravno registrovani kao komercijalni subjekti, očigledan je uticaj državnog kapitala i političke moći na njihov rad.

Crna Gora: Regionalni epicentar relativizacije od 2020. godine

Poseban slučaj u ovom istraživanju i prikupljenim podacima predstavlja Crna Gora, gdje se kroz medijsku i političku matricu, predvođenu Demokratskim frontom i posebno medijima poput *Borba.me*, kontinuirano plasira narativ o Srebrenici kao “bošnjačkom mitu”.

Borba.me u posljednje dvije godine ima više od 30 objava koje negiraju genocid ili diskredituju svjedoke i žrtve.

Primjerice, u tekstu *Borba.me* iz maja 2025. godine stoji: “Ponovo ponavljamo kako Jasenovac i Srebrenica nemaju niti mogu imati dodirnih tačaka, imavši u vidu sistematski logor smrti u kom su Hrvati klali i ubijali Srbe, Jevreje i Rome, i Srebrenicu koja faktički ima prizvuk vojne operacije, a čija je genocidnost, ponavljamo, sporna.”

Ovim tekstom (i ne samo ovim) *Borba.me* se jasno profilisala kao medij “blizanac” *RTRS-a* i *SRNA-e*, koji otvoreno negira genocid, bavi se ratnohuškačkom propagandom i ima jedan gotovo rasistički narativ o Bošnjacima kao “niževrijednim ljudima”.

Ovaj narativ, osim što je opasan i neistinit, za bolje poznavaoce predstavlja nastavak narativa koji je nastao još u Republici Srpskoj, po kojem su Potočari “vojno groblje”, a genocida – ne da nije bilo, nego je riječ o nekakvoj bici, sukobu u kojem je jedna strana vojno pobijedila drugu (sic!).

Pravo pitanje glasi: otkuda taj narativ o dešavanjima u Srebrenici kao “vojnoj operaciji”?

U obraćanju Narodnoj skupštini Republike Srpske, predsjednik ovog bh. entiteta Milorad Dodik je na posebnoj sjednici te iste Narodne skupštine, održanoj 18. 4. 2024. godine, tražio ime ijednog stradalog Bošnjaka u Srebrenici: “Stradali su oni koji su se probijali. To je vojnički posao bio da se probijaju kroz obruč. Za njima je išao jedan dio naroda ili ljudi koji su stradali...”¹

¹ *Detector Fact check: Dodikovo skupštinsko negiranje činjenica o genocidu u Srebrenici (Detektor.ba, 19. 4. 2024. godine, pristupljeno, 29. 6. 2025.)*

Iz ovoga se jasno vidi da jedan, formalno crnogorski medij koristi narativ Milorada Dodika, što nikoga ne treba da začudi, jer je nakon izbora 2020. godine, i pobjede prosrpskih partija, u ovoj zemlji došlo do jačanja nacionalnih i nacionalističkih snaga na relaciji Beograd – Banja Luka – Podgorica.

Ovdje treba istaći da je *Borba.me* postala jasan i glasan glasnogovornik prosrpskih partija u Crnoj Gori, kao i Srpske pravoslavne crkve (SPC) na terenu, što je, nažalost, unisono pravilo.

Dakle, više je nego očigledno da je vezanost platforme *Borba.me* za političke strukture prosrpskog fronta – naročito za bivše funkcionere Demokratskog fronta (Andriju Mandića i Milana Kneževića, od kojih je prvi šef državne Skupštine) – kao i za SPC, jasno naznačena kroz finansijske tokove i uređivačku politiku. Važno je istaći da *Borba.me* ima značajan doseg kroz Facebook i Telegram kanale, pri čemu se sadržaji sinhronizirano šire s platformama iz Srbije i bh. entiteta Republika Srpska.

Treba naglasiti da *Borba.me* nije jedini, ali je sasvim sigurno najmarkantniji primjer hibridnog djelovanja velikosrpske politike u Crnoj Gori.

U tekstu *Borba.me*, koji je obuhvaćen analizom, *Novi Sad: Dinkovi bojovnici udaraju žene na protestu*² jasno se vidi blatantan primjer demonizacije novosadskog profesora Dinka Gruhonjića. Shema djelovanja *Borbe.me* je klonirana po uzoru na nacionalističke medije u Srbiji, ali ima tu još nešto:

“Srbofob Sabahudin Dinko Gruhonjić je poznat javnosti kao otvoreni promoter lažne države Kosovo i tvrdnje da se u Srebrenici desio genocid, kao i teze da su Srbi krivi kao narod jer su navodno većinski ćutali”, navodi se u tekstu.

Indikativno je da *Borba.me* Dinku Gruhonjiću pogrešno navodi ime, nazivajući ga Sabahudin (premda se on tako ne zove). Navedena rečenica oslikava ne samo srž velikosrpske politike u svim svojim aspek-

² *Novi Sad: Dinkovi bojovnici udaraju žene na protestu (Borba.me, 24. 11. 2024. godine, pristupljeno: 29. 6. 2025.)*

tima, nego pokazuje i nešto mnogo više – tendenciju da se u “širokim narodnim masama” jedan narod izjednači prvo s jednim čovjekom, a zatim se diskreditovanjem tog pojedinca, diskredituje cijeli narod. Ko će, ako ne “neki Sabahudin”, govoriti o “lažnoj državi Kosovu” i genocidu u Srebrenici?

Dakle, u Crnoj Gori, putem platforme *Borbe.me*, vidimo elemente velikosrpskog imperijalizma, konkvistadorstva, nacionalizma, pa čak i rasizma. Na kraju, postavlja se pitanje: zašto je ovo važno u kontekstu Crne Gore? Ako uzmemo vremenski period od 2010. do 2020. godine, ovakve tekstove je bilo gotovo nemoguće pronaći u bilo kojem legalnom mediju na tlu Crne Gore. Danas, nakon izbora održanih 2020. godine, kako vidimo, mediji iz ove zemlje, koji su pod velikosrpskim utjecajem, postaju udarne igle “srpskog sveta”, a negiranje genocida u Srebrenici jeste njihovo pogonsko gorivo.

Entitet Republika Srpska - Uloga institucionalnih medija: Ko finansira poricanje?

Jedna od najopasnijih dimenzija negiranja genocida jeste činjenica da su u njega direktno uključeni entitetski mediji. *RTRS* i *SRNA* su entitetski javni servisi koji godišnje primaju desetine miliona KM iz budžeta entiteta Republika Srpska, dakle iz proračuna i od poreskih obveznika.

Gostujući u bizarnom podcastu Rudolpha Giuliana, kako prenosi *RTRS*, Milorad Dodik je naglasio da sudski procesi za zločine nad Srbima nikada nisu vođeni, jer je to bilo doba vladavine demokrata u Sjedinjenim Američkim Državama.

Između ostalog, Dodik kaže:

“Tri i po hiljade ubijenih u Srebrenici bili su muslimanski vojnici, a ne civili, dok su sve žene, djeca i starci bezbjedno prevezeni na druge teritorije. Moguće je da je bilo i civilnih žrtava, ali su zvjerski ubijani i srpski civili, žene, djeca, stariji i to na kućnom pragu, i za to niko nikada nije odgovarao.”³

³ Dodik: Srbi su stradalnički narod, za većinu zločina protiv njih niko nije odgovarao (*RTRS*, 26. 2. 2025. godine, pristupljeno: 29. 6. 2025.)

Ovdje vidimo simbiozu nacionalističkih medija (*RTRS*), koje finansiraju građani manjeg entiteta, i neformalnog, ali pravog šefa tog medija – Milorada Dodika.

Ne samo da Dodik, putem *RTRS*-a kao de facto privatnog oglašivača, negira genocid, nego ga i minimizira do nivoa nekakvog vojnog sukoba, a i taj vojni sukob prava, citiram: “zvjerskim ubijanjem i srpskih civila, žena, djece, starijih i to na kućnom pragu”.

Vratimo se na trenutak u prošlost. U članku *RTRS*-a iz 2018. godine, pod naslovom *Dodik: Potočari su vojno groblje*⁴, navodi se:

“Predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik naglasio je da Srpska samo traži istinu o događajima u Srebrenici, navodeći da postoje dokazi da je u Potočarima sahranjeno više od 50 odsto vojnika koji su stradali u borbama u i oko Srebrenice, što govori da su Potočari, koje pokušavaju prikazati kao groblje žrtava zločina u Srebrenici, u suštini vojno groblje.”

Dakle, najmanje šest punih godina Dodik nekažnjeno negira genocid, iznosi neistine i obmanjuje javnost tvrdnjama o “vojnom groblju” i stradalima u sukobu. Tri su ključne činjenice:

1. To čini nekažnjeno.
2. To čini dosljedno, koristeći iste riječi, rečenice, rečeničke sklopove.
3. Isti mediji prenose njegove neistine (u navedenom slučaju, *RTRS* prenosi navode iz Dodikove izjave za beogradski *Alo*).

Osvrnimo se na treću stavku: naime, u ovoj, kao i u mnogim drugim analizama, i *RTRS* i *Alo* su ocijenjeni kao mediji koji sistemski negiraju genocid, slave zločince i iskazuju sklonost trijumfalizmu. Primjera radi, samo u periodu koji obuhvata ovaj izvještaj, ova dva medija su zajedno 15 puta negirala ili prenosila izjave u kojima se negira genocid.

pljeno: 29. 6. 2025.)

⁴ Dodik: Potočari su u suštini vojno groblje (*RTRS*, 20. 8. 2018. godine, pristupljeno: 29. 6. 2025.)

Ako tome dodamo *Novinsku agenciju SRNA*, kao medijsku agenciju eniteta Republika Srpska, koja je, primjerice, u prošloj godini na ovaj ili onaj način negirala genocid čak 13 puta, onda uviđamo razmjere ne samo sistemskog negiranja genocida, nego i dokidanja najvažnijih kako profesionalnih, tako i univerzalnih ljudskih standarda.

Srbija: Od Informera za široke mase do kvazielitističke Politike

Informer i *Politika*, iako su formalno mediji u privatnom vlasništvu, imaju snažnu podršku vlasti u Beogradu kroz državne oglase, projektno finansiranje i “slijepu tačku”, odnosno nevidljivost u očima regulatornih tijela.

Ove godine u prvi plan je iskočilo ultimativno kulturološko negiranje genocida. Kako se to postiže?

U tekstu *BRUKA! Promoteri blokadera usred Beograda igraju šiptarsku predstavu o “genocidu u Srebrenici”* - među njima i Mirjana Karanović!⁵, *Informer* poručuje svojoj publici kako je svaki demonstrant na ulicama Srbije zagovornik “nepostojećeg genocida”.

Na stranu to što je genocid u Srebrenici najdokumentovaniji zločin u savremenoj historiji, ovdje je prisutna još jedna činjenica poražavajuća za srbijansko društvo u cjelini.

Pojednostavljeno: svako ko, na ljudskoj, naučnoj, historijskoj i pravnoj osnovi, u Srbiji kaže civilizacijsku rečenicu: “Bio je genocid”, biva diskreditovan i diskriminisan.

⁵ *BRUKA! Promoteri blokadera usred Beograda igraju šiptarsku predstavu o “genocidu u Srebrenici”* - među njima i Mirjana Karanović (*Informer*, 12. 5. 2025. godine, pristupljeno: 29. 6. 2025.)

Tipologija poricanja: Pet oblika manipulacije

Na osnovu rezultata monitoringa za izvještajni period 2025. godine, evidentirano je:

- Aktivno poricanje (npr. “Nije bilo genocida.”)
- Relativizacija (npr. “Stradali su i Srbi.”)
- Diskreditacija presuda MKSJ-a
- Veličanje počinitelja (npr. glorifikacija Ratka Mladića)
- Pseudohistorijski narativi

Šta nam to govori?

Prvo, zajednički imenitelj svih ovih oblika je strategija normalizacije. Cilj nije samo poreći činjenice, već ih izokrenuti i potom uvesti u redovni politički i kulturni diskurs.

Cilj je da se oni koji tvrde i zagovaraju naučno dokazano postojanje genocida marginalizuju, da se označe kao “autošoviniisti”, “izdajnici” i da postanu predstavnici “drugog mišljenja”.

Ova manipulativna taktika, koja izjednačava istinu i laž da bi diskreditovala i sablaznila istinu, kod navedenih negatora dovedena je gotovo do perfekcije, pa zagovornici činjenica, koje su utvrdili međunarodni sudovi, ostaju izolirana manjina.

Strategija borbe protiv negiranja genocida

1. Zakon i primjena: Nužno je insistirati na dosljednoj implementaciji odredbi Krivičnog zakona BiH, kojima se zabranjuje poricanje pravosudno utvrđenih zločina i veličanje njihovih izvršilaca. Kazne moraju biti izrečene i provedene, a predmet procesuiranja moraju biti i mediji. Presude moraju biti promptno realizirane i vidljive svima u javnom diskursu. Osobe ili mediji osuđeni za negiranje genocida ne mogu biti kurtoazni izuzeci.

- Transparentnost vlasništva: Svi mediji moraju biti dužni javno prikazati vlasničku strukturu i izvore finansiranja, i što je najvažnije, tokove novca u finansijskoj ljestvici. Na primjer, sama činjenica da je neki medij “državno vlasništvo” ne znači ništa ukoliko nemamo imena i funkcije unutar te hijerarhije.
- Medijska pismenost: Neophodno je uvođenje edukacije o medijskim manipulacijama i poricanju genocida u školski i univerzitetski sistem. Ovakve publikacije, naučni skupovi i suočavanja moraju predstavljati javno edukativno dobro, a ne svrhu samima sebi. Samo tako se može ići naprijed. I da – riječ je o cijeloj regiji.
- Javni registar negatorskih platformi: Potrebno je formirati bazu podataka dostupnu javnosti, sa svim poznatim primjerima negiranja genocida. Platforma mora biti izrađena u obliku aplikacije dostupne svima i u svakom trenutku te povezana s vještačkom inteligencijom implementiranom u pretraživače, društvene mreže i baze podataka, kako bi se prilikom bilo koje pretrage ili objave jasno označilo da je riječ o negatorskom mediju.
- Međunarodni pritisak: Ambasade, međunarodne organizacije i Ured visokog predstavnika (OHR) moraju jasno, dosljedno i pravovremeno reagovati na sistemsko poricanje genocida.

Zaključak: Kada država šuti, negatori pišu historiju

Ako medij širi neistine, to je propaganda. Ako država finansira medij koji širi neistine – to je saučesništvo. Ako narod pristane da živi u neistini – to je poraz i odgovornost tog naroda.

Genocid u Srebrenici nije samo pravosnažno utvrđena činjenica – on je ontološko ogledalo naše civilizacije. Ko ga razbije, ne razbija samo prošlost – nego briše i budućnost. Vlastitu budućnost.

Poricanje genocida danas ne služi prošlosti. Ono priprema novu budućnost – distopijsku budućnost bez pravde, bez odgovornosti i bez srama. Zato ova analiza nije kraj. Ona je početak. Na sreću ili žalost – sami procijenite.

Jer, ko ne nauči šta je Srebrenica – naučit će da zločin ponovo poćini.

NEGIRANJE GENOCIDA U SREBRENICI KAO SREDSTVO ZA SUZBIJANJE STUDENTSKIH PROTESTA U SRBIJI

Autor: Haris Imamović

Studentski protesti, koji su otpočeli nakon pada nadstrešnice na Željezničkoj stanici u Novom Sadu, predstavljaju najznačajniji događaj u političkom životu Srbije od dolaska Aleksandra Vućića i Srpske napredne stranke na vlast 2012. godine.

Protesti su kulminirali 15. marta 2025. godine, masovnim okupljanjem ispred državnog parlamenta u Beogradu. U trenutku nastanka ovog teksta, politički ishod studentskog pokreta još uvijek je neizvjestan.

U proteklih više od pola godine, vlasti u Srbiji provode sveobuhvatnu difamacijsku kampanju usmjerenu protiv učesnika u protestima. U ovom radu stavit ćemo u fokus način na koji su zvanićnici u Beogradu i njima naklonjeni mediji povezivali temu genocida u Srebrenici sa studentskim pokretom.

Od Rezolucije do studentskih protesta

Kako se ističe u izvještaju Inicijative mladih za ljudska prava (YIHR) Srbije, zbog usvajanja Rezolucije o Srebrenici u Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija, tema genocida u Srebrenici je tokom 2024. godine u Srbiji bila “prisutnija nego inaće u javnom prostoru i izjavama državnih zvanićnika”.⁶

U izvještaju se naglašava da je dominantni narativ vlasti u Beogradu u vezi s Rezolucijom bio u znaku negiranja genocida. Uz zastrašivanje javnosti tezom da će Rezolucija donijeti političke posljedice, srbijanske vlasti su svoju kampanju predstavljale kao “borbu male slobodarske zemlje protiv moćnih država”.⁷

⁶ Branimir Đurović i Marko Milosavljević: Stanje poricanja: Srbija 2024 – laganje o zloćinima pod zastavom (YIHR Srbija, Beograd, 2025.)

⁷ Isto, str. 24

Evropska komisija je, u svome izvještaju o napretku Srbije za 2024. godinu, konstatovala da su “u brojnim slučajevima političke stranke u Srbiji, politićari i mediji nastavili da pružaju podršku i osiguravaju javnu platformu osuđenim ratnim zloćincima te da negiraju ratne zloćine, uključujući i genocid u Srebrenici”.⁸Srbijanske vlasti su ovu kampanju, koju su intenzivno vodile tokom najvećeg dijela 2024. godine, na kraju odlučile iskoristiti u svrhu obraćuna s politićkim neistomišljenicima u Srbiji.

Izjave najviših zvanićnika vlasti

Organizatori studentskih protesta u svojoj platformi nisu se bavili pitanjem genocida u Srebrenici. Međutim, vlasti su, od samog početka, uporno povezivale proteste s ovom temom.

Tako je već 25. decembra, u ranoj fazi studentskog pokreta, predsjednik Srbije Aleksandar Vućić izjavio da iza protesta stoje svjetski moćnici, koji su mu, kako je kazao, rekli da mu “neće oprostiti” što je predvodio borbu protiv usvajanja Rezolucije.⁹ Vućić nije iznio nikakve dokaze u prilog ove tvrdnje.

Nadalje, Vućić je u ovom obraćanju, u ranoj fazi protesta, etablirao osnovnu argumentacijsku liniju, koju će mediji naklonjeni vlastima koristiti za diskreditaciju studentskih protesta:

“I danas”, kazao je, “vidite ko podržava proteste, koji nisu studentski, već zna se ćiji. To je najglasnije uradila Nataša Kandić, uz zaključak da će se priznati genocid u Srebrenici. Možda je bolje ne biti u bilo kakvoj vladi, nego u takvoj”.

⁸ Commission Staff Working Document: Serbia 2024 Report, accompanying the document: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council and Social Committee and the Committee of Regions, Brussels, 2024, str. 32

⁹ “Besplatan sir postoji samo u mišlovći” Vućić: Vidite koliko je novca spolja došlo u opozicione stranke, za te pare morate da obavite prljavi posao (Kurir, 25. 12. 2024. godine, pristupljeno: 18. 6. 2025.)

Podrška direktorice Fonda za humanitarno pravo Nataše Kandić studentskim protestima ne indicira nikakvu nužnost da će sami protesti dovesti do vlasti koja će priznati genocid.

Naime, proteste su podržale i druge javne ličnosti, koje ne priznaju genocid u Srebrenici poput nositelja opozicione liste na izborima u Srbiji 2023. godine Miroslava Aleksića¹⁰ ili Zdravka Ponoša¹¹, bivšeg opozicionog kandidat za predsjednika Srbije.

Uz navedeno, vrijedi primijetiti da se Nataša Kandić, u ranoj fazi Vučićeve vlasti, 2015. godine, nadala da će vlast u Srbiji krenuti u suočavanje s prošlošću, ali to se nije desilo.¹²

Nadalje, 15. marta 2025. godine, uoči najbrojnijeg protesta, koji je organiziran ispred Skupštine Srbije, Vučić je na društvenim medijima objavio svoju fotografiju sa sjednice Generalne skupštine UN-a, na kojoj je usvojena Rezolucija o Srebrenici.¹³

U maju, tadašnji premijer Srbije Miloš Vučević izravno je zatražio od studenata da se izjasne “kakav je njihov stav o Srebrenici”.¹⁴ Nakon toga, temu Srebrenice je sa studentskim protestima ponovo povezao predsjednik Srbije Vučić, kazavši: “Na kraju će studenti morati da se pojave s političkim idejama... Da Kosovo mora da bude nezavisno, da je Srebrenica genocid... Neće izgovoriti te reči, ali će reći da oni to ne mogu da promene.”¹⁵

Navedeni niz slučajeva, u kojima najviši zvaničnici vlasti Srbije povezuju studentske proteste i genocid u Srebrenici, otkriva određen stepen postupanja po obrascu.

Kampanja tabloida

Navedenim naporima zvaničnika da povežu studentske proteste i genocid u Srebrenici pridruživali su se i mediji pod kontrolom vlasti u Srbiji.¹⁶

Glavna argumentacijska struktura ovih medija bila je ona koju je inaugurirao predsjednik Srbije ističući da je proteste podržala Nataša Kandić, koja priznaje da je u Srebrenici počinjen genocid.

Tako Politika, šest dana nakon Vučićeve izjave o Kandićevoj, donosi članak s naslovom: Protest “studenata” predvodi osoba kojoj je Srebrenica genocid i koja je slavila etničko čišćenje u centru Zagreba.¹⁷

U članku se navodi izjava studentice Filozofskog fakulteta u Novom Sadu Mile Pajić: “Rezolucija o Srebrenici nam je neophodna kako bismo se konačno suočili s prošlošću.” Članak je praćen njenom fotografijom s protesta, ali bez ikakvog dokaza koji bi potkrijepio tvrdnje da Pajićeva predvodi studentske proteste, kako je u naslovu podcrtano.

Identičnom taktikom se Politika služi u članku pod naslovom: “Studente” u Kragujevcu predvodi čovek koji redovno podseća da je Srebrenica genocid.¹⁸

U članku, u kojem je riječ genocid napisana pod navodnicima, govori se o studentu Davudu Delimeđcu iz Novog Pazara. U

nje imaju para kao pleva”: Aleksandar Vučić o studentskim protestima (Danas, 21. 5. 2025. godine, pristupljeno 18. 6. 2025.)

16 Tomislav Marković: Novine za specijalne operacije: Kratka istorija srpskih tabloida (Analiziraj.ba, 19. 10. 2017. godine, pristupljeno 18. 6. 2025.)

17 Protest “studenata” predvodi osoba kojoj je Srebrenica genocid i koja je slavila etničko čišćenje u centru Zagreba (Politika, 1. 1. 2025. godine, pristupljeno 18. 6. 2025.)

18 “Studente” u Kragujevcu predvodi čovek koji redovno podseća da je Srebrenica genocid (Politika, 15. 2. 2025. godine, pristupljeno 18. 6. 2025.)

članku možemo vidjeti snimak njegove kratke izjave s protesta u Kragujevcu, ali bez ikakvog dokaza da se radi o predvodniku protesta, što se tvrdi u naslovu.

Također, u svojoj izjavi Delimeđac ne povezuje genocid u Srebrenici s protestima, već to čini isključivo autor članka, skrećući pažnju na to da je Delimeđac povodom 11. jula objavljivao slike sa Cvijetom Srebrenice i natpisom: *Never forget Srebrenica*.

Istom taktikom se služi i tabloid Alo u članku: “Studente” predvodi opozicionarka kojoj je Srebrenica genocid, koja vređa SPC i koja traži ukidanje Republike Srpske!¹⁹

U članku se govori o Biljani Stojković, za koju se tvrdi da je članica Demokratske stranke, kao i da priznaje genocid, iako se ne navodi bilo kakva izjava u prilog tome. Također, ne daje se nikakav dokaz u prilog tvrdnji iz naslova da dotična osoba predvodi proteste.

Isto se kaže u člancima Politike pod naslovima Dinko Gruhonjić prevodi opoziciju,²⁰ odnosno Aleksandar Popov predvodio protest u Novom Sadu.²¹

Dakle, u svim člancima imamo na djelu isti obrazac:

u svim člancima ponavlja ista se riječ *predvodi*, čime se tvrdi da osoba koju članak tretira predstavlja većinsku volju učesnika protesta

u svim primjerima autori članaka, a ne osobe o kojima je riječ, povezuju temu protesta i temu genocida.

Model, koji je utvrdio Vučić, varira se i u članku *Informera*, u kojem se ističe da Sofija Todorović, direktorica YIHR Srbija, podržava proteste, a autor članka ne propušta istaknuti da Sofija Todorović tvrdi da

19 “Studente” predvodi opozicionarka kojoj je Srebrenica genocid, koja vređa SPC i koja traži ukidanje Republike Srpske! (Alo, 19. 2. 2025. godine, pristupljeno 18. 6. 2025.)

20 Dinko Gruhonjić prevodi opoziciju (Politika, 24. 11. 2024. godine, pristupljeno: 18. 6. 2025.)

21 Aleksandar Popov predvodio protest u Novom Sadu (Politika, 3. 12. 2024. godine, pristupljeno: 18. 6. 2025.)

su “Srbi počinili genocid u Srebrenici”.²²

Navedeni se model koristi i u članku *Kurira*, u kojem se podcrtava da jedna od učesnica protesta, studentica Emina Spahić priznaje genocid u Srebrenici.²³

Zatim, u članku portala *B92*, u kojem se govori da je “najveći zagovornik teze da su Srbi genocidni” Refik Hodžić podržao proteste.²⁴

Isti pristup demonstrira i Kurir u članku s naslovom: “Vi meni zvezdo, ja vama genocidaši”: Severina bodri studente blokade, a ovako je pričala o Srebrenici - traži da Srbija plati odštetu!²⁵

U članku se prenose izjave iz intervjua hrvatske pjevačice Severine Vučković za televizijski kanal *Nova S*, pri čemu autor članka povezuje dvije teme (studentske proteste i genocid u Srebrenici), iako one u izvornom materijalu nisu na bilo koji način dovedene u vezu.

22 Želi da srpska deca u školama uče da su genocidna, Kosovo joj je nezavisno: Sada Sofija Todorović savetuje opoziciju kako da nasiljem dođe na vlast (Informer, 1. 12. 2024. godine, pristupljeno: 18. 6. 2025.)

23 Blokaderi iz Novog Pazara slave Emínu Spahić: Poručila da žele vladu koja će priznati da su Srbi počinili genocid u Srebrenici, pa postala blokaderska heroína (Kurir, 23. 6. 2025. godine, pristupljeno: 28. 6. 2025.)

24 Najveći zagovornik teze da su Srbi genocidni podržao protest opozicije: “Srbija je zemlja bolesnika” (B92, 23. 12. 2024. godine, pristupljeno: 18. 6. 2025.)

25 “Vi meni zvezdo, ja vama genocidaši”: Severina bodri studente blokade, a ovako je pričala o Srebrenici – traži da Srbija plati odštetu! (Kurir, 27. 4. 2025. godine, pristupljeno 18. 6. 2025.)

Ista taktika je iskorištena u vezi s drugim javnim ličnostima, koje priznaju genocid u Srebrenici i podržavaju studentske proteste, iako sami nisu isticali vezu između te dvije teme: Mirjana Karanović²⁶, Sonja Biserko²⁷, Nataša Kandić²⁸, Dragan Popović.²⁹

Mediji kao medius terminus

Osim kroz targetiranje pojedinih učesnika, mediji pod kontrolom vlasti ulagali su napore da studentske proteste povežu sa Srebrenicom, koristeći pritom medije, poput dnevnog lista *Danas*, kao *medius terminus* u zaključku:

Danas podržava studente.

Danas priznaje genocid u Srebrenici.

Dakle, studenti priznaju genocid u Srebrenici.

Da navedeno nije logički održiv zaključak, već samo privid istog, lako je vidjeti, ako uzmemo u obzir da postoje i mediji koji ne priznaju genocid u Srebrenici, a podržavaju studentske proteste.

Koristeći maločas primijenjenu logiku, mogli bismo kazati:

Nova srpska politička misao podržava studente.³⁰

Nova srpska politička misao ne priznaje genocid u Srebrenici.³¹

Dakle, studenti ne priznaju genocid u Srebrenici.

Dakle, istom logikom dolazimo do kontradiktornog rezultata: studenti i priznaju i ne priznaju genocid u Srebrenici.

Međutim, mediji naklonjeni vlastima u Srbiji se zadovoljavaju početnim prividom po kome podrška medija, koji priznaju genocid, studentskim protestima dokazuje da učesnici tih protesta priznaju genocid.

Tako tabloid *Informer* donosi članak pod naslovom: Medijski pokrovitelj blokadera u akciji: Šolak krenuo u kampanju da se Srbija proglasi genocidnom!³²

U članku se prenosi izjava Sulejmana Tabakovića, koji je potpisan kao “savjetnik hrvatske Vlade”, o usvojenoj Rezoluciji Generalne skupštine Ujedinjenih nacija o Srebrenici.

Iako Tabaković ne govori o studentskim protestima u Srbiji, autor članka povezuje dvije teme, tako što primjećuje da je televizija, na kojoj je dotični govorio, u vlasništvu Dragana Šolaka, za kojeg se tvrdi da je “medijski pokrovitelj blokadera i foteljaša koji glume studente”.

Dakle, iako nije ustanovljena nikakva izravna veza između studentskih protesta i genocida u Srebrenici, ona se u naslovu tvrdi i podcrtava, razumije se, s ciljem difamacije studentskog pokreta.

Na sličan način studentske proteste i genocid u Srebrenici povezuje i tabloid *Alo*, u članku: “Srbi su zločinci, ubijali su na Markalama, u Tuzli, klali u Srebrenici” Ovo su stavovi blokaderskog *Danas* - i dokaz da MRZE SVE SRPSKO.³³

31 Đorđe Vukadinović: Da je u Srebrenici “izvršen genocid” smatra samo 5,3 odsto punoletnih građana Srbije. 82 odsto kaže da nije. A 12,7 nema stav (*Nova srpska politička misao*, 24. maj 2024. godine, pristupljeno: 18. 6. 2025.)

32 Medijski pokrovitelj blokadera u akciji: Šolak krenuo u kampanju da se Srbija proglasi genocidnom! (*Informer*, 29. 5. 2025. godine, pristupljeno 18. 6. 2025.)

33 “Srbi su zločinci, ubijali su na Marka-

U članku se govori da je u novinama *Danas* objavljena kolumna Nikole Krstića *Od Tuzle do Novog Sada isti je rukopis*. Autor tretira negiranje ratnih zločina, uključujući i genocid u Srebrenici, uz ostalo i putem teorija zavjere, poput one da su Britanci “režirali genocid u Srebrenici”.³⁴

Polazeći od toga da za tragediju u Novom Sadu “još niko nije odgovarao”, kao od izjava u kojima komentatori naklonjeni vlastima tvrde da je u Novom Sadu na djelu bila “diverzija” odnosno “teroristički akt”, Krstić poentira: “Možda jednog dana i za pad nadstrešnice biće krivi Britanci.”

Dakle, autor kolumne u dnevnom listu *Danas* povezuje ratne zločine u BiH s padom nadstrešnice u Novom Sadu, koristeći kao *medius terminus* sljedeće:

- a) nespremnost vlasti Srbije da utvrđuje odgovornost za smrt drugih (bilo da se radi o ratnim zločinima ili padu nadstrešnice)
- b) spremnost medija, naklonjenih vlastima u Srbiji, da tumače stvarnost kroz prizmu teorija zavjere.

Ignorišući navedenu logičku preciznost u Krstićevom tekstu, *Alo* tvrdi da je on poručio sljedeće: “Srbi su ratni zločinci koji sve vreme lažu da im je neko drugi kriv, a ubijali su na Markalama, u Tuzli, klali u Srebrenici i ubijali u Novom Sadu!”

Dakle, *Alo* falsficira Krstićev tekst, uz difamatornu namjeru, usmjerenu neposredno protiv lista *Danas* i posredno protiv studentskog pokreta, budući da se u naslovu podcrtava: “blokaderski *Danas*”.

lama, u Tuzli, klali u Srebrenici” Ovo su stavovi blokaderskog Danas - i dokaz da MRZE SVE SRPSKO (Alo, 28. 5. 2025. godine, pristupljeno: 18. 6. 2025.)

34 Isp. Strogo poverljivo: Šta su Britanci radili u Srebrenici u julu 1995? (Vladimir Nikolić, *Russia Today Balkan*, 17. 6. 2024. godine) U ovom članku se, uz ostalo, prenosi izjava poslanika u Skupštini Srbije Aleksandra Pavića, u kojoj se kaže: “Iz mnogo razloga je za njih [Britance, H. I.] jako važno da se zataška koja je bila prava uloga SAS-a i SBS-a, a siguran sam da su oni učestvovali u režiji lažnog holivudskog spektakla koji se zove genocid u Srebrenici.”

Zaključak: Priznanje genocida kao paradigma manjinskog diskursa

Od novembra 2024. godine, kada su počeli studentski protesti, pa sve do danas, organizatori tih protesta nisu ulazili u debatu sa zvaničnicima vlasti na temu Srebrenice.

Radi se o vrlo znakovitoj šutnji. Motiv ove šutnje ima isto izvoriste kao i motiv vlasti u Srbiji da uporno povezuju studentske proteste s genocidom u Srebrenici.

Naime, u istraživanju, koje je provela *Nova srpska politička misao*, koja, uzgred budi kazano podržava studentske proteste, iznosi se podatak je svega 5,3% ispitanika priznaje da je u Srebrenici počinjen genocid; 82% je kazalo da u Srebrenici nije počinjen genocid, a 12,7% nema stav.

Čak i ako imamo u vidu da je upitan kredibilitet NSPM, s obzirom da se radi o mediju koji poriče genocid, rezultati navedenog istraživanja ne odudara previše u odnosu na, recimo, istraživanje koje je agencija Faktor plus provela 2015. godine, našavši da 70% ispitanika ne priznaje genocid u Srebrenici.³⁵

Imajući u vidu navedeno te uporno nastojanje vlasti da pripišu priznanje genocida u Srebrenici učesnicima studentskih protesta, dolazimo do uvida da je priznanje genocida u Srebrenici postalo paradigmom manjinskog diskursa na političkoj sceni Srbije.

Nakon pada režima Slobodana Miloševića, vlasti u Srbiji, na čelu s tadašnjim predsjednikom Borisom Tadićem, reaktivno su negirale genocid u Srebrenici i u pravilu težile da izbjegnu izjašnjenje o prirodi zločina u Srebrenici.

Za razliku od njih, aktuelna vlast na čelu s Aleksandrom Vučićem proaktivno i znatno intenzivnije poriče genocid u Srebrenici, dajući tom poricateljskom diskursu novu svrhu.

35 Šta Srbija misli o Srebrenici? (B92, 26. 6. 2015. godine, pristupljeno: 18. 6. 2025.)

Naime, negiranje genocida u Srebrenici, osim što zadržava svoju izvornu funkciju – bježanja od odgovornosti Srbije za zločine počinjene 90-ih – postaje i sredstvo za suzbijanje i u konačnici eliminaciju svih masovnijih očitovanja kritičkog mišljenja u srbijanskom društvu, čak i ako ona, po sebi, tematski nisu povezana sa Srebrenicom.

STUDIJE SLUČAJA

Studija slučaja: Prvostepena presuda Vojinu Pavloviću za veličanje Ratka Mladića i odo-bravanje genocida u Srebrenici

Sud Bosne i Hercegovine je 22. maja 2025. godine donio prvu presudu po osnovu dopuna Krivičnog zakona BiH, koje je četiri godine ranije donio Ured visokog pred-stavnika u BiH.

U navedenoj prvostepenoj presudi, Sud BiH je osudio Vojina Pavlovića, predsjed-nika udruženja Istočna alternativa Repub-like Srpske, na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine i šest mjeseci.³⁶

Pavlović je proglašen krivim za počinjenje krivičnog djela izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti po članu 145a. stav (4) i stav (6) Krivičnog za-kona BiH.

Transparent u čast nalogodavca: izazivanje straha, mržnje i razdora

Sud BiH je Pavlovića proglasio krivim, po prvoj tački, što je 10. marta 2023. godine na raskrsnici u centru Bratunca, iznad semafora, postavio transparent s likom bivšeg komandanta Vojske Republike Srpske Ratka Mladića, uz poruku: “Srećan Rođendan Živi i Zdravi Bili (sic!)”.

Kako Sud ističe, Pavlović je ovo učinio svjestan toga da “navedenom radnjom, veliča lice Ratka Mladića, koji je osuđen pravosnažnom presudom Međunarodnog suda za bivšu Jugoslaviju za krivično djelo genocid te da takvo njegovo postupanje može uzrokovati nacionalnu, vjersku mržnju, razdor i netrpeljivost”.

Dalje Sud navodi da je “optuženi, pristajući na takvu posljedicu, postavio navedeni transparent na javnom mjestu, koji je po svom sadržaju izazvao uznemirenost i

strah dijela stanovnika na tom području, a posebno kod povratnika bošnjačke nacio-nalnosti u okolna sela na području općine Bratunac, među kojima su i S. A. i A. M.”

Skup i plakati: negiranje geno-cida i poticanje na nasilje

Po drugoj tački, Pavlović je osuđen što je “od juna mjeseca 2023. do 12. jula 2023. godine, odobrio i pokušao opravdati zločin genocida na način da je organizirao održavanje javnog skupa za koji je izradio plakate na kojima je bilo ispisano: ‘11. JUL DAN OSLOBOĐENJA SREBRENICE; HVALA VOJSCI REPUBLIKE SRPSKE’”.

Sud zatim pojašnjava da je navedene plakate Pavlović polijepio u Bratuncu, čime ih je učinio dostupnim stanovnicima općine Bratunac, kao i susjednih općina, uključujući i Srebrenicu. Sud ističe da je najavljeni skup održan 11. 7. 2023. godine na Trgu Miloša Obilića, u Bratuncu te da je Pavlović tom prilikom održao govor, “pri čemu je bio svjestan da je upravo 11. juli naprijed navedenim presudama označen kao dan izvršenja krivičnog djela geno-cida”, kao i da se tog datuma “svake go-dine održava komemoracija i ukop iden-tifikovanih stradalih žrtava genocida, na kojem se okuplja veliki broj ljudi”.

Stoga je, kako zaključuje Sud, održavanje Pavlovićevog skupa, s obzirom na njegov karakter, “upravo tog dana moglo potak-nuti na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv bošnjačkog naroda ili pojedinog pripad-nika bošnjačkog naroda”. Sud zatim ističe da je navedeno izazvalo uznemirenost kod žrtava tog krivičnog djela.

Širenje mržnje nije sloboda govora

Goran Radević, predsjedavajući Sudskog vijeća, prilikom izricanja presude kazao je: “Sud šalje jasnu poruku da su presude za genocid i ratne zločine sudski utvrđene činjenice, ne samo pred sudom u Hagu, već i sudovima u BiH.”³⁷

36 Objavljena presuda u predmetu Vojin Pavlović (Sud Bosne i Hercegovine, 22. 5. 2025. godine, pristupljeno 19. 6. 2025.)

37 BiH izrekla prvu presudu za negiranje genocida i veličanje zločinaca (Radio Slo-bodna Evropa, 22. 5. 2025. godine, pristu-

Sudija Radević je dodao i da postupci Pavlovića nisu bili “iznošenje političkog mišljenja u funkciji slobode govora, već grubo negiranje genocida”.

Odmah nakon što je visoki predstavnik Valentin Inzko donio odluku kojom je dopunio Krivični zakon BiH, u stručnoj i općoj javnosti je otvorena diskusija o tome da li takav zakon narušava pravo na slobodu govora.

Neposredno nakon izricanja presude Pavloviću, u specijalnoj emisiji na televiziji *Kurir*, advokat Predrag Savić je kazao da se radi o “udaru na slobodu izražavanja koju garantuje Evropska konvencija”.³⁸

U istoj emisiji, sam Pavlović je kazao “ako on meni danas zabrani da rekнем to, on će meni sutra doći da skine ikonu u kući, sv. Nikolu”.³⁹

Ustavni sud BiH i Evropski sud za ljudska prava imaju nadležnost za utvrđivanje usklađenosti Inzkovih dopuna Krivičnog zakona BiH. Napomena sudije Radevića da postupci okrivljenog Pavlovića nisu bili “iznošenje političkog mišljenja u funkciji slobode govora” predstavlja bitan doprinos ranije spomenutoj diskusiji.

U vezi s mogućnošću podnošenja apelacije najprije prema Ustavnom sudu BiH, a zatim i prema Evropskom sudu za ljudska prava, vrijedi skrenuti pažnju na slučaj *Roger Garaudy protiv Francuske*.⁴⁰

U presudi u tom slučaju, Evropski sud za ljudska prava je utvrdio da francuskom filozofu Rogeru Garaudyju nisu povrijeđena ljudska prava, uključujući pravo na slobodu govora, time što je u Francuskoj osuđen jer je u svojoj knjizi *Osnivački mitovi države Izrael*, objavljenoj 1995. godine, poricao Holokaust.

U februaru 1998. godine, prvostepeni sud u Francuskoj je osudio Garaudyja na novačnu kaznu u iznosu od 50.000 francuskih franaka, a u decembru iste godine, Žalbeni sud u Parizu preinačio je presudu i osudio ga na šest mjeseci zatvora i novačnu kaznu u prvobitnom iznosu.

Kako je navedeno u presudi francuskog prvostepenog suda, koju iscrpno citira Sud u Strazburu, “namjera g. Garaudyja u njegovoj knjizi bila je da poriče da je bilo organizirano ‘konačno rješenje’ jevrejskog pitanja, u vidu istrebljenja”. Garaudy je, kako se navodi, poricao i konkretan metod istrebljenja kroz korištenje plinskih komora.

Francuski sud je istakao i da se Garaudy koristio “trivijalizacijom činjenica”, najprije kroz poređenje Holokausta sa zločinima savezničkih snaga, a zatim i kroz paralele s drugim historijskim događajima.

U iscrpnoj analizi, francuski sud prikazuje i čitav niz drugih Garaudyjevih strategija poricanja, a kojima se koriste i poricatelji genocida u Srebrenici.

U aplikaciji Evropskom sudu za ljudska prava, Garaudy se pozvao na član 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima, koji garantuje pravo na slobodu izražavanja.

U pogledu tog prigovora, Sud u Strazburu je, oslanjajući se na vlastitu praksu, da “kao i svaka druga opaska, koja je usmjerena protiv temeljnih vrijednosti Konvencije, opravdavanje pronacističke politike ne bi moglo uživati zaštitu koju pruža”.

Na istom mjestu, Sud dodaje da postoji “kategorija jasno utvrđenih historijskih činjenica – poput Holokausta – čija negacija ili revizija ne potpada pod zaštitu člana 10. Konvencije, a uslijed člana 17.”

Član 17. nosi naziv *Zabrana zloupotrebe prava* i kaže: “Ništa u ovoj konvenciji ne može se tumačiti tako da podrazumijeva pravo bilo koje države, grupe ili lica da se upuste u neku djelatnost ili izvrše neki čin koji je usmjeren na poništavanje bilo kog od navedenih prava i sloboda ili na njihovo ograničavanje u većoj mjeri od one koja je

predviđena Konvencijom.”⁴¹

Sud u Strazburu nalazi da Garaudy “negira zločine, koje su nacisti počinili nad jevrejskom zajednicom” te podvlači da je autor knjige *Osnivački mitovi države Izrael* “daleko od toga da se zadržava na političkoj ili ideološkoj kritici cionizma i postupaka države Izrael”, kao i od toga da “samo poziva na ‘javnu i akademsku debatu’ o historijskom događaju”.

Dakle, Sud u Strazburu – kao i Sud BiH, u iskazu sudije Gorana Radevića – pravi jasnu distinkciju između, s jedne strane, širenja mržnje i negiranja zločina kao krivičnog djela, i, s druge strane, prava na slobodno izražavanje.

Pravni proces, politička odbrana

U toku trajanja procesa, odbrana Vojina Pavlovića nije bila fokusirana samo na pravna, već i na politička pitanja.

Tako je, u svom svjedočenju, Plavović izjavio da je u sukobu s načelnikom općine Bratunac Lazarom Prodanovićem te da ga je htio “degradirati kod predsjednika”.⁴²

Dodao je i da ga je načelnik Prodanović, istog dana kada je postavio baner, pozvao telefonom i “psovao i upućivao uvrede na račun Dodika”.

Pavlovićev branilac Mirko Blagojević je u svojoj završnoj riječi osporavao samu validnost dopuna Krivičnog zakona, koje je donio OHR, pridruživši se tako stavovima aktuelnih vlasti entiteta Republika Srpska u njihovom sukobu s OHR-om.⁴³

Blagojević je zaključio da “djela koja se njegovom branjeniku stavljaju na teret nisu propisana zakonima BiH jer nisu usvo-

jena na Parlamentarnoj skupštini BiH”.

Ako uzmemo u obzir ove elemente, nameće se zaključak da je dio strategije Pavlovićeve odbrane bio u tome da, vezivanjem za politički diskurs vlasti u entitetu Republika Srpska, pokuša mobilizirati javnost u tom entitetu i tako izvršiti pritisak na Sud BiH s ciljem donošenja oslobađajuće presude.

Međutim, Sud BiH nije podlegao takvom pritisku, a čak ni politička javnost u entitetu Republika Srpska, sudeći prema reakcijama nakon izricanja presude, nije pokazala značajniji interes za ovaj slučaj.

Slabe reakcije iz bh. entiteta Republika Srpska

U izjavi za *Glas Srpske*, nakon izricanju presude, Vojin Pavlović je kazao: “Današnjom političkom presudom, pod nazdorom zapadnih ambasada i muslimanskih sudija, donijeta je prvostepena presuda na koju ćemo se žaliti i sigurno u postupku istu oboriti.”⁴⁴

Na presudu je reagovao i Branimir Kojić, predsjednik Organizacije porodica zarobljenih i poginulih boraca i nestalih civila Srebrenice, nazvavši presudu “silovanjem pravde” i optuživši sudije da vode rat “samo drugom vrstom oružja”.

Kojić je Sud BiH u reakciji nazvao “neustavnim” i zatražio od enitetskih institucija da pomognu “Pavloviću i njegovom advokatu kako bi što kvalitetnije pripremili odbranu u drugostepenom postupku” (pred istim sudom).

Na presudu je reagovala i Boračka organizacija Republike Srpske (BORS), označivši je kao “verbalni delikt” i navodeći da ona “predstavlja nastavak etničkog čišćenja Srba u Podrinju i progon srpskog naroda pred pravosuđem BiH”.⁴⁵

pljeno: 19. 6. 2025.)

38 Prva žrtva Inckovog zakona: Vojin Pavlović osuđen na dve i po godine zatvora zbog negiranja genocida (You Tube, *Kurir*, 2. 6. 2025. godine, vrijeme na snimku: 12:35, pristupljeno: 19. 6. 2025.)

39 Isto, (vrijeme na snimku: 1:04:05)

40 Garaudy vs. France (extracts) (European Court of Human Rights, 24. 6. 2003. godine, pristupljeno: 19. 6. 2025.)

41 Evropska konvencija o ljudskim pravima (Evropski sud za ljudska prava – Vijeće Evrope, Strasbourg, pristupljeno: 19. 6. 2025.)

42 Vojin Pavlović: Optuženi tvrdi da je samo htio iziritirati načelnika Opštine (Detektor, 11. 3. 2025. godine, pristupljeno: 19. 6. 2025.)

43 Vojin Pavlović: Krajem maja izricanje presude za izazivanje mržnje (Detektor, 29. 4. 2025. godine, pristupljeno: 19. 6. 2025.)

44 Pavlović o presudi i uvredama koje mu stižu! (Glas Srpske, 22. 5. 2025. godine, pristupljeno: 19. 6. 2025.)

45 BORS: Presuda Pavloviću – nastavak progona Srba pred pravosuđem BiH (Radio-televizija Republike Srpske, 23. 5. 2025. godine, pristupljeno: 19. 6. 2025.)

Iz BORS-a su naveli da “očekuju od političara da osude presudu Pavloviću i stanu iza svakog ko odgovara za verbalni delikt”.

Međutim, do pisanja ovog teksta, niko od zvaničnika vlasti entiteta Republika Srpska se nije oglasio.

Zaključak: zaštita žrtava, socijalna izolacija negatora i jačanje mira

Jedna od svjedokinja na suđenju Vojinu Pavloviću bila je Hiba Ramić. Njoj je, kako je kazala na suđenju, 1992. godine suprug odveden iz kuće i ubijen, a nestalu kćerku nikad nije pronašla. Ramićeva je izjavila da je viđala Pavlovića kada je nosio majicu s likom Ratka Mladića te da je tada osjećala strah.⁴⁶

Da ga je bilo strah kada je vidio istaknut transparent s Mladićevim likom, potvrdio je i svjedok Azem Mahmutović, koji je tokom rata bio zatočen u logoru Batković u Bijeljini.

Jedan od bitnih efekata presude Vojinu Pavloviću jeste otklanjanje ovog osjećaja straha i, još bazičnije, osjećaja nemoći kod žrtava. Provodeći član 145a. Krivičnog zakona BiH, u stavovima (4) i (6), država koristi svoju legalnu moć da povрати osjećaj sigurnosti ovim, kao i svim drugim žrtvama rata, koje godinama pogađa negiranje zločina i glorificiranje izvršilaca.

Drugi značajan efekat presude vidljiv je u postupanju samog Vojina Pavlovića nakon presude. Tokom gostovanja u emisiji *Ni pet ni šest* na *Kurir* televiziji, Pavlović je pažljivo izbjegavao priznati da se na transparentu, koji je postavio u Bratuncu 11. marta 2023. godine, nalazi Mladićeva slika, tvrdeći da se na transparentu nalazi “osoba u sakou s kačketom”, iako su voditeljica i uredništvo glorificirali Ratka Mladića. Nadalje, na opasku advokata Savića: “Ja nikad nisam rekao da su junaci ni Ratko Mladić, ni Karadžić...”, Vojin Pavlović je kazao: “Nisam ni ja.”⁴⁷ Na-

vedeno ne sugerije da je Pavlović promijenio mišljenje o Mladiću, ali svakako indicira smanjen stepen njegove spremnosti da u javnosti veliča Mladića.

Osim toga, kako je sam priznao, u svojoj lokalnoj sredini se suočio sa socijalnom izolacijom, čak i kada su u pitanju odnosi sa Srbima: “Prije pet dana je bila presuda, ja osjetim da ljudi bježe od mene, kao da sam bolestan, ljudi neće da stanu sa mnom, običan svijet koji me prije pozdravljao.”⁴⁸

Pavlović je dalje naveo: “Ja sam imao u svom procesu jednoga, koji je bio službeno lice, policajac. I kad ga je sudija pitao: ‘Jeste li kakav rod?’, on je rekao: ‘Nismo.’ A mi najpreči.” Komentarišući takvu reakciju, dodaje: “Ne znam da li je on iz neznanja rekao da mi nismo rod, ali nešto se desilo u njima, da li su se ljudi uplašili?”⁴⁹

Provođenje člana 145a. u stavu (4) i (6) Krivičnog zakona BiH ne može riješiti sve probleme vezane za negiranje genocida, ali krivično procesuiranje Vojina Pavlovića pokazuje da država može na ovaj način efikasno suzbijati ovu pojavu te štiteći vladavinu prava i dignitet žrtava, dati ogroman doprinos jačanju mira i unapređenju međunacionalnih odnosa.

lović osuđen na dve i po godine zatvora zbog negiranja genocida (You Tube, Kurir, 2. 6. 2025. godine, vrijeme na snimku: 1:05:20, pristupljeno: 19. 6. 2025.)

48 Isto (vrijeme na snimku: 50:00)

49 Isto (vrijeme na snimku: 1:25:30 i 1:26:00)

46 Vojin Pavlović: Nacionalističke pjesme na skupu u Bratuncu (Detektor, 19. 11. 2024. godine, pristupljeno: 19. 6. 2025.)

47 Prva žrtva Inčkovog zakona: Vojin Pav-

STUDIJA SLUČAJA: Oblici akademskog negiranja genocida u Srbiji

Zloupotreba pojma genocida u univerzitetskom diskursu

Negiranje genocida u Srebrenici poprima različite oblike, od otvorenog političkog poricanja i pravne relativizacije, do sofisticiranog akademskog pristupa koji prikriveno dovodi u pitanje sudski utvrđene činjenice. Poseban izazov predstavlja akademsko negiranje, jer dolazi iz prostora koji uživa povjerenje javnosti i autoritet znanja. Ova studija analizira slučaj teksta doktorantkinje Veronike Vasilić, objavljenog 2024. godine u zborniku *Perspektive izučavanja Holokausta i genocida*⁵⁰ u izdanju Instituta za filozofiju i društvenu teoriju iz Beograda.

Relativizacija i manipulacija u tekstu Veronike Vasilić

U tekstu pod naslovom *(Zlo)upotreba pojma genocid*, autorica koristi niz strategija koje umanjuju i osporavaju kvalifikaciju genocida u slučaju Srebrenice. Pojam genocida predstavlja kao pravno neprecizan, ideološki opterećen i politički instrumentalizovan. Time se podriva snaga presuda Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i Međunarodnog suda pravde, koji su jasno utvrdili da je u Srebrenici 1995. godine počinjen genocid.

Kao ključna metoda koristi se poređenje s drugim genocidima, poput onih u Ruandi, Sudanu ili Kambodži, kako bi se impliciralo da broj žrtava u Srebrenici nije dovoljan da bi se primijenio termin genocid. Ignoriše se pravna činjenica da genocid ne zavisi od broja ubijenih, već od namjere uništenja grupe kao takve, što je u slučaju Srebrenice višestruko dokazano.

Dodatno, pozivajući se na autoritete koji relativizuju zločin (poput Gibbsa, Southwicka i Zuroffa), autorica prikazuje sliku

⁵⁰ „Perspektive izučavanja Holokausta i genocida“ (Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Univerzitet u Beogradu, 2024.)

“akademske kontroverze”, iako ta kontroverza ne postoji u pravnom smislu. Koristeći jezik antropologije i filozofije, sugerise se da značenje genocida ovisi o kulturološkom kontekstu, a ne o normativnim standardima međunarodnog prava.

Institucionalna platforma za akademski revizionizam

Posebno zabrinjava činjenica da je tekst objavljen u zborniku obrazovne institucije – Instituta za filozofiju i društvenu teoriju, u okviru publikacije koja se bavi upravo edukacijom o genocidu i Holokaustu. Umjesto da služi širenju istine i izgradnji kulture sjećanja, ova publikacija postaje platforma za sofisticirani revizionizam.

To otvara ozbiljna pitanja o uređivačkoj politici, kriterijima odabira radova i akademskoj odgovornosti onih koji uređuju i distribuiraju ovakve sadržaje pod okriljem nauke.

Posljedice i odgovornost

Kada negiranje genocida dolazi iz akademskih krugova, ono se percipira kao legitimno mišljenje, a ne kao ideološki motivisan čin. To dodatno povrjeđuje žrtve, normalizuje poricanje u javnosti i podriva temeljne vrijednosti istine i pravde. Akademaska zajednica mora jasno razgraničiti slobodu istraživanja od njene zloupotrebe.

Ovaj slučaj zahtijeva javnu raspravu i institucionalnu reakciju – kako u Srbiji, tako i u međunarodnoj akademskoj zajednici.

Umjesto zaključka:

Univerziteti i instituti trebaju uvesti jasne etičke smjernice za objavljivanje radova koji se bave zločinima protiv čovječnosti.

Recenzentski proces za teme koje se odnose na genocid mora uključivati eksperte iz oblasti međunarodnog krivičnog prava i historije.

Nevladin sektor i memorijalni centri moraju dokumentirati svaki oblik akademskog ne-

giranja i pravovremeno reagovati.

Međunarodni donatori i partneri trebaju uslovljavati podršku institucijama koje dopuštaju objavljivanje tekstova koji podrivaju presude međunarodnih sudova.

STUDIJA SLUČAJA: Branimir Kojić – institucio- nalno lice negiranja geno- cida u Srebrenici

Branimir Kojić, predsjednik Organizacije porodica zarobljenih i poginulih boraca i nestalih civila iz Srebrenice, jedan je od najglasnijih negatora genocida. Kroz sistemske, višegodišnje nastupe u entitetskim medijima (*SRNA* i *RTRS*), Kojić je razvio narativ kojim ne samo da negira međunarodno presuđeni genocid, već aktivno pokušava delegitimizirati Memorijalni centar Srebrenica, međunarodne institucije i porodice žrtava.

Negiranje same činjenice genocida

Kojić se često koristi terminima poput “lažni genocid” i “mit o Srebrenici”, čime direktno negira pravosnažne presude Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i Međunarodnog suda pravde. U februaru 2025. godine izjavio je:

“USAID je učestvovao i u stvaranju mita o lažnom genocidu... Jedna od posljednjih aktivnosti i ulaganja u Memorijalni centar Potočari bila je vrijedna 500.000 dolara, što pokazuje da njihova velikodušnost nije bila upitna kada je riječ o favorizovanju žrtava samo jednog naroda. Lažni genocid svakim danom sve manje živi jer je sve manje onih koji će novčano pomagati i tako vještački mit držati u životu.”⁵¹

Kojić u svojoj izjavi širi teoriju da je priča o genocidu rezultat međunarodne zavjere protiv Srba, a ne utvrđena pravosudna činjenica. Koristeći termine poput “lažni genocid” i “mit o Srebrenici”, on svjesno osporava presude međunarodnih sudova i plasira ideološke narative koji imaju za cilj negiranje genocida i diskreditaciju žrtava.

Diskreditacija žrtava i Memori- jalnog centra

Kojić redovno napada Memorijalni centar u Potočarima i udruženja preživjelih prikazujući ih kao političke instrumente kojima se održava “lažni mit” o genocidu: “Ambasadori PIK-a i Šmit u Potočarima razgovaraju o novcu za održavanje lažnog mita... Činjenica da nigdje nisu najavili svoj dolazak pokazuje da su na strani muslimana i da priznaju samo njihove žrtve. Svjesni smo da se oni ‘peru’, jer su najodgovorniji za raspad bivše Jugoslavije. Jedino održavanjem mita o lažnom genocidu mogu da se bore protiv istine koja ih sigurno proganja. Danas nemaju o čemu razgovarati osim o novcu za održavanje tog mita.”⁵²

Retorika ove vrste ima za cilj diskreditaciju prije svega Memorijalnog centra Srebrenica, kao i međunarodnih aktera koji ga podržavaju, prikazujući ih kao činovnike političke manipulacije, a ne kao partnere u očuvanju istine i pravde.

Ponavljanje narativa o „zaboravljenim srpskim žrtvama“

Kojić kontinuirano promoviše narativ o srpskim žrtvama kao “zaboravljenim” i koristi taj narativ za negaciju genocida nad Bošnjacima. Njegov poziv na izgradnju spomen-kompleksa u Bratuncu ilustrativan je primjer:

„U Bratuncu treba izgraditi spomen-kompleks ubijenim Srbima i razbiti lažne mitove... Oni ne žele da se priča o žrtvama drugih naroda, nego isključivo o bošnjačkim, i to kao o žrtvama navodnog genocida. Ovaj kompleks bi zadao završni udarac u razbijanju lažnog mita o tome.”⁵³

Iako je sjećanje na sve civilne žrtve legitimno i potrebno, Kojićev cilj nije istinsko suočavanje sa zločinima, već selektivna manipulacija žrtvama radi negacije pravno utvrđenog genocida.

Zaključak

Branimir Kojić predstavlja školsku ilustraciju institucionalnog negiranja genocida, ne kroz ignorisanje, već kroz aktivnu, sistemsku kampanju čiji je cilj revizija istine. Kroz medijske nastupe i pozicije unutar civilnog sektora, koristi legitimne strukture društva da plasira ideološki narativ koji negira presuđene činjenice i vrijeđa dostojanstvo žrtava.

Njegovo djelovanje pokazuje da negiranje genocida nije isključivo rezervisano za politički vrh, već je duboko rasprostranjeno u strukturama koje djeluju u sjeni formalnih institucija. Uloga koju Kojić ima u javnom prostoru simbol je jednog šireg problema – normalizacije negiranja kao društveno prihvatljive pojave, bez pravne ili društvene posljedice.

51 KOJIĆ: USAID UČESTVOVAO I U STVARANJU MITA O LAŽNOM GENOCIDU (*SRNA*, 11. februar 2025.)

52 АМБАСАДОРИ ПИК-а И ШМИТ У ПОТОЧАРИМА РАЗГОВАРАЈУ О НОВЦУ ЗА ОДРЖАВАЊЕ ЛАЖНОГ МИТА (*SRNA*, 15. april 2025.)

53 Kojić: U Bratuncu izgraditi spomen-kompleks ubijenim Srbima i razbiti lažne mitove (*RTRS*, 20. maj 2025.)

IZAZOVI I PERSPEKTIVE – ZAKLJUČAK

Trideset godina nakon genocida u Srebrenici, suočavanje s njegovim naslijeđem ostaje duboko političko, društveno i etičko pitanje. Iako je međunarodna zajednica usvajanjem Rezolucije Ujedinjenih nacija o međunarodnom danu sjećanja na genocid u Srebrenici načinila historijski korak, negiranje genocida ostaje prisutno u javnom i institucionalnom prostoru, posebno u Bosni i Hercegovini i Srbiji. Ovaj izvještaj svjedoči o kontinuiranom i često organizovanom negiranju koje se pojavljuje u političkim izjavama, medijskim sadržajima, obrazovnim materijalima, pa čak i na ulici – u vidu murala, grafita i javnih manifestacija mržnje.

Jedan od ključnih izazova ostaje nedostatak institucionalnog odgovora – zakonske odredbe postoje, ali njihova primjena je sporadična ili u potpunosti izostaje. Pravosuđe rijetko reaguje na otvoreno kršenje zakona, što dodatno ohrabruje negatore i šalje poruku nekažnjivosti. Također, sve češće svjedočimo pokušajima da se historijski utvrđene činjenice stave u službu političkih ciljeva, što stvara opasnu klimu za stabilnost i pomirenje.

S druge strane, postoje i perspektive koje ulivaju nadu. Obrazovne inicijative, međunarodna podrška, aktivizam mladih i jačanje uloge Memorijalnog centra u borbi za istinu ukazuju na rastuću otpornost društva na pokušaje revizionizma. Komemoracije širom svijeta, poruke solidarnosti, dokumentarni sadržaji, naučni radovi i mobilizacija civilnog društva dokazuju da se sjećanje na žrtve ne može izbrisati.

U narednim godinama nužno je ojačati institucionalne kapacitete za borbu protiv negiranja genocida, uvesti dosljednu edukaciju o genocidu u obrazovni sistem te osnažiti saradnju između memorijalnih institucija, akademske zajednice i medija. Također, važno je nastaviti s imenovanjem i javnim identifikovanjem aktera koji aktivno negiraju genocid, jer jasno imenovanje odgovornosti predstavlja osnovu svake borbe za pravdu.

Naša borba se ne vodi samo za prošlost, nego za budućnost u kojoj istina ima prioritet nad manipulacijom, a sjećanje ima snagu da spriječi nove zločine. Zatvaranjem ovog izvještaja, ne zatvaramo poglavlje – otvaramo novu fazu odlučne borbe protiv negiranja, mržnje i nepravde.

AUTORI I SARADNICI

Urednik i autor

Edin Ikanović je diplomirani pravnik s velikim iskustvom u istraživanju i zagovaranju ljudskih prava. Četiri godine radio je kao istraživač na online platformi za provjeru tačnosti informacija i dezinformacija u javnom prostoru Bosne i Hercegovine, *Raskrinkavanje*. Učestvovao je u brojnim inicijativama usmjerenim na prava povratničke populacije, o čemu je pisao analize i tekstove za medije poput *Oslobođenja* i *Al Jazeera Balkans*. Bio je uključen u inicijative koje su se bavile pitanjem pristupa obrazovanju bez diskriminacije u entitetu Republika Srpska. Jedan je od autora izvještaja *Sa riječi na djela: Hronologija pokušaja podriivanja ustavnog integriteta Bosne i Hercegovine*. Trenutno je angažovan kao vanjski saradnik za monitoring u Memorijalnom centru Srebrenica, gdje je radio na posljednjih pet Izvještaja o negiranju genocida i jedan je od njihovih autora. Također, urednik je Izvještaja o negiranju genocida u Srebrenici u ruskom medijskom prostoru koji je objavljen od strane Memorijalnog centra.

Autori

Dragan Bursać je rođen 1975. godine. Odrastao je u Bosanskom Petrovcu i na obroncima planine Grmeč, gdje je završio osnovnu školu. Gimnaziju je završio u Sremskoj Mitrovici. Godine 2002. diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Banjoj Luci. Profesor je filozofije i sociologije. Počeo se baviti novinarstvom 1998. godine u studentskom magazinu *BUM*. Nakon diplomiranja počeo je raditi kao novinar na *Radio Banjaluci*. Od 2009. do 2016. godine bio je zaposlen kao novinar i kolumnista *BUKA* portala. Godine 2014. počeo je objavljivati kolumne za *Al Jazeera Balkans*. Redovan je kolumnista *Al Jazeera Balkans* i portala *Radio Sarajevo*. Regionalno objavljuje na portalima *Autonomija* (Vojvodina) i *Caffe del Montenegro* (Crna Gora). Od 2021. godine član je P.E.N. Centra Bosne i Hercegovne. Živi i radi u Banjoj Luci.

Haris Imamović je književnik i publicista. Urednik je književnog portala *Sic*. Autor

je dokumentarnog romana *Vedran i vatrogasci* (2022). Pisao je za *Dane*, *E-novine*, *Beton*, *Al Jazeera* i dr. U periodu 2019-2022., u svojstvu savjetnika člana Predsjedništva BiH iz reda bošnjačkog naroda, bio je član Organizacionog odbora za obilježavanje godišnjice genocida u Srebrenici. Objavio je niz radova koji s teorijskog i komparativnog stanovišta tretiraju temu genocida u Srebrenici (*Izlazi čovjek: Kratka historija zločina od Trećeg Rajha do Velike Srbije; Claude Lanzmann, pogled naviknut na mrak*). Na osnovu svjedočenja izvršilaca i pomagača, koja su kao dokazi uključena u sudske presude, napravio je publicističke rekonstrukcije pogubljenja na glavnim stratištima genocida u Srebrenici (Kravica, Oraovac, Pilica, Branjevo, Petkovci, Kozluk).

Monitoring i obrada prikupljenih podataka

Ajla Avdić je vanjska saradnica Memorijalnog centra Srebrenica, trenutno angažovana na projektima usmene historije vezanim za Srebrenicu. Kao titl-specijalistkinja za izradu titlova u procesu usmene historije, aktivno doprinosi prikupljanju i očuvanju svjedočanstava o genocidu. Učestvovala je na brojnim događajima posvećenim Srebrenici, promovišući edukaciju i podizanje svijesti o važnosti sjećanja na genocid. Tokom 2024. i 2025. godine bila je angažovana i na izradi godišnjeg Izvještaja o negiranju genocida, gdje je imala ključnu ulogu u unosu podataka u bazu i njihovoj obradi, čime je doprinijela kvaliteti i preciznosti analitičkog dijela Izvještaja.

Lamija Salihović je vanjska saradnica Memorijalnog centra Srebrenica, trenutno angažovana na projektima usmene historije vezanim za Srebrenicu. Aktivno je učestvovala u organizaciji konferencija, ljetnih škola i drugih događaja u Memorijalnom centru, doprinoseći promociji obrazovanja i sjećanja na genocid. U 2024. i 2025. godini bila je angažovana i na izradi godišnjeg Izvještaja o negiranju genocida, gdje je pružila podršku pri unosu podataka u bazu i obradi prikupljenog materijala iz monitoringa, doprinoseći sistematičnosti i tačnosti Izvještaja.

Saradnici na istraživanju

Dr. Emir Suljagić je direktor Memorijalnog centra Srebrenica-Potočari – Spomen obilježje i mezarje za žrtve genocida iz 1995. godine i preživio je genocid 1995. godine u Srebrenici. Bio je jedini stalno akreditovani bosanski dopisnik na suđenjima Haškog tribunala, a autor je mnogobrojnih knjiga i članaka o genocidu u Srebrenici. Obavljao je dužnost zamjenika ministra odbrane Bosne i Hercegovine, a profesor je međunarodnih odnosa na Međunarodnom univerzitetu u Sarajevu.

Imer Muhović je inženjer bioinformatike iz Sarajeva. Proteklih par godina je proveo praveći platforme za analizu podataka i educirajući novinare o upotrebi alata za analizu i vizualizaciju podataka.

KORIŠTENI IZVORI I ŠIRA LITERATURA

[Detector Fact check: Dodikovo skupštinsko negiranje činjenica o genocidu u Srebrenici](#) (*Detektor.ba*, 19. 4. 2024.)

[Novi Sad: Dinkovi bojovnici udaraju žene na protestu](#) (*Borba.me*, 24. 11, 2024, pristupljeno: 29. 6. 2025.)

[Dodik: Srbi su stradalnički narod, za većinu zločina protiv njih niko nije odgovarao](#) (*RTRS*, 26. 2. 2025.)

[Dodik: Potočari su u suštini vojno groblje](#) (*RTRS*, 20. 8. 2018.)

BRUKA! Promoteri blokadera usred Beograda igraju šip-tarsku predstavu o “genocidu u Srebrenici” - među njima i Mirjana Karanović (*Informer*, 12. 5. 2025.)

Branimir Đurović i Marko Milosavljević: *Stanje poricanja: Srbija 2024 - laganje o zločinima pod zastavom* (YIHR Srbija, Beograd, 2025.)

Commission Staff Working Document: Serbia 2024 Report, accompanying the document: Communication from the Comission to the European Parliament, the Council and Social Committee and the Committee of Regions, Brussels, 2024., str. 32

[“Besplatan sir postoji samo u mišlovci” Vučić: Vidite koliko je novca spolja došlo u opozicione stranke, za te pare morate da obavite prljavi posao](#) (*Kurir*, 25. 12. 2024.)

[RT Balkan izborni specijal \(5. deo\): Da li se u Srebrenici dogodio genocid?](#) (*Russia Today Balkan*, 12. 12. 2025.)

[Predsjednički kandidat opozicije u Srbiji: Ratko Mladić je bio dobar oficir](#) (*Klix*, 21. 2. 2022.)

[Intervju Nataša Kandić: Vučić bi možda mogao doći u Srebrenicu!](#) (Fond za humanitarno pravo, 27. 3. 2015.)

[Vučić na Instagramu: “Živi Srbija”](#) (*Politika*, 15. 3. 2025.)

[Vučević: Studenti ušli u polje politike, pa mogu da očekuju politički odgovor](#) (*Danas*, 7. 5. 2025.)

[“Naša Kandić je srce tog sistema, zbog nje imaju para kao pleve”](#): Aleksandar Vučić o studentskim protestima (*Danas*, 21. 5. 2025.)

Tomislav Marković: [Novine za specijalne operacije: Kratka istorija srpskih tabloida](#) (*Analiziraj.ba*, 19. 10. 2017.)

[Protest “studenata” predvodi osoba kojoj je Srebrenica genocid i koja je slavila etničko čišćenje u centru Zagreba](#) (*Politika*, 1. 1. 2025.)

[“Studente” u Kragujevcu predvodi čovek koji redovno podseća da je Srebrenica genocid](#) (*Politika*, 15. 2. 2025.)

[“Studente” predvodi opozicionarka kojoj je Srebrenica genocid, koja vređa SPC i koja traži ukidanje Republike Srpske!](#) (*Alo*, 19. 2. 2025.)

[Dinko Gruhonjić prevodi opoziciju](#) (*Politika*, 24. 11. 2024.)

[Aleksandar Popov predvodio protest u Novom Sadu](#) (*Politika*, 3. 12. 2024.)

Želi da srpska deca u školama uče da su genocidna, Kosovo joj je nezavisno: Sada Sofija Todorović savetuje

opoziciju kako da nasiljem dođe na vlast (*Informer*, 1. 12. 2024.)

Blokaderi iz Novog Pazara slave Eminu Spahić: Poručila da žele vladu koja će priznati da su Srbi počinili genocid u Srebrenici, pa postala blokaderska heroína (*Kurir*, 23. 6. 2025.)

[Najveći zagovornik teze da su Srbi genocidni podržao protest opozicije: “Srbija je zemlja bolesnika”](#) (*B92*, 23. 12. 2024.)

“Vi meni zvezdo, ja vama genocidaši”: Severina bodri studente blokadere, a ovako je pričala o Srebrenici - traži da Srbija plati odštetu! (*Kurir*, 27. 4. 2025.)

Promoteri blokadera usred Beograda igraju šiptarsku predstavu o “genocidu u Srebrenici” - među njima i Mirjana Karanović (*Informer*, 12. 5. 2025.)

Biserko otišla u Sarajevo da napada Vučića jer ne dozvoljava da se Srbi proglase genocidnim: Nada se da će blokaderi to promeniti (*Informer*, 23. 5. 2025.)

Nataša Kandić - Jesu li genocidni Srbi priredili “bajku”?! Ludilo Nataše Kandić eskalira, podržava rušenje Srbije, a evo zašto je tražila smenu predsednika Vučića! (*Informer*, 25. 12. 2024.)

[Znaju li za sram! Blokaderi jasno pokazali za koje vrednosti se bore! Na Vidovdan promovišu knjigu u kojoj se tvrdi da su Srbi počinili genocid](#) (*Kurir*, 24. 6. 2025.)

Đorđe Vukadinović: [Vučićevo tvrdo prizemljenje](#) (Nova srpska politička misao, 23. 3. 2025.)

Đorđe Vukadinović: [Da je u Srebrenici “izvršen genocid” smatra samo 5,3 odsto punoletnih građana Srbije. 82 odsto kaže da nije. A 12,7 nema stav](#) (Nova srpska politička misao, 24. maj 2024.)

[Medijski pokrovitelj blokadera u akciji: Šolak krenuo u kampanju da se Srbija proglasi genocidnom!](#) (*Informer*, 29. 5. 2025.)

[“Srbi su zločinci, ubijali su na Markalama, u Tuzli, klali u Srebrenici” Ovo su stavovi blokaderskog Danas - i dokaz da MRZE SVE SRPSKO](#) (*Alo*, 28. 5. 2025.)

Isp. [Strogo poverljivo: Šta su Britanci radili u Srebrenici u julu 1995?](#) (Vladimir Nikolić, *Russia Today Balkan*, 17. 6. 2024.)

[Šta Srbija misli o Srebrenici?](#) (*B92*, 26. 6. 2015.)

[Objavljena presuda u predmetu Vojin Pavlović](#) (Sud Bosne i Hercegovine, 22. 5. 2025.)

[BiH izrekla prvu presudu za negiranje genocida i veličanje zločinaca](#) (*Radio Slobodna Evropa*, 22. 5. 2025.)

Prva žrtva Inckovog zakona: Vojin Pavlović osuđen na dve i po godine zatvora zbog negiranja genocida (You Tube, *Kurir*, 2. 6. 2025.)

[Garaudy vs. France \(extracts\)](#) (European Court of Human Rights, 24. 6. 2003.)

[Evropska konvencija o ljudskim pravima](#) (Evropski sud za ljudska prava - Vijeće Evrope, Strasbourg)

[Vojin Pavlović: Optuženi tvrdi da je samo htio iziritirati načelnika Opštine](#) (*Detektor*, 11. 3. 2025.)

[Vojin Pavlović: Krajem maja izricanje presude za izazivanje mržnje](#) (*Detektor*, 29. 4. 2025.)

[Pavlović o presudi i uvredama koje mu stižu!](#) (*Glas Srpske*, 22. 5. 2025, pristupljeno: 19. 6. 2025.)

[BORS: Presuda Pavloviću - nastavak progona Srba pred pravosuđem BiH](#) (*Radio-televizija Republike Srpske*, 23. 5. 2025.)

[Vojin Pavlović: Nacionalističke pjesme na skupu u Bratuncu](#) (*Detektor*, 19. 11. 2024.)

Prva žrtva Inckovog zakona: Vojin Pavlović osuđen na dve i po godine zatvora zbog negiranja genocida (You Tube, *Kurir*, 2. 6. 2025.)

[„Perspektive izučavanja Holokausta i genocida“](#) (Institut za filozofiju i društvenu teoriju, Univerzitet u Beogradu, 2024.)

[КОЈИЋ: УСАИД УЧЕСТОВОВАО И У СТВАРАЊУ МИТА О ЛАЖНОМ ГЕНОЦИДУ](#) (SRNA, 11. februar 2025.)

[АМБАСАДОРИ ПИК-а И ШМИТ У ПОТОЧАРИМА РАЗГОВАРАЈУ О НОВЦУ ЗА ОДРЖАВАЊЕ ЛАЖНОГ МИТА](#) (SRNA, 15. april 2025.)

[Kojić: U Bratuncu izgraditi spomen-kompleks ubijenim Srbima i razbiti lažne mitove](#) (RTRS, 20. maj 2025.)

